

LANGUAGE TEACHING AND LEARNING WORKSHOP

DİL ÖĞRETİMİ VE
ÖĞRENİMİ ÇALIŞTAYI

19—20 Ekim 2018 Ankara

KAZAKÇA MASASI RAPORU

Türk Dil Kurumu

Kurucu Anlaşması 1998 yılında Kazakistan'ın Almatı kentinde sekiz ülke tarafından imzalanan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Eğitim Enstitüsü (EİTEE), üye devletler arasında eğitim işbirliğini teşvik etmek ve akademik ve eğitim faaliyetlerini güçlendirmek için çalışan, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın özerk, uzmanlaşmış bir kurumudur. EİTEE, üye devletlerin eğitim yoluyla kalkınma hedeflerine ulaşmalarını desteklemek amacıyla düzenli olarak eğitimin her seviyesiyle ilgili toplantılar, sempozyumlar, eğitimler ve seminerler düzenlenmekte, politika önerileri geliştirmekte ve akademik araştırmalar yayınlamaktadır.

Editör

M. Akif Kireççi

Yardımcı Editörler

Esra Alkan

Gonca Biltekin

Redaksiyon

Ayşenur Hacıoğlu

Tasarım

MG İletişim Stratejileri Ajansı

Yönetim Yeri

Mustafa Kemal Mahallesi, Tepe Prime C Blok No: 88

Çankaya, Ankara 06510

Telefon +90 (312) 666 16 09

E-mail registry@eieco.org

Genel Ağ Sayfası <http://eieco.org/>

Baskı: Özel Ofset Basın Yayın Matbaa Reklam

Baskı Yeri ve Tarihi Ankara, 2021

ISBN: 978-605-70155-7-0

Katılımcılar

Prof. Dr. Nergis Biray – Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep Bağlan Özer – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Kenan Koç – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Dr. Zhazira Otyzbay – Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğrencisi Marlen Adilov – Ege Üniversitesi

Kamila Yunussova – Kocaeli Üniversitesi

Torgin Sezgin – TRT

Anzhela Kuzembayeva – Ankara Üniversitesi

Tansholpan Yessırkep – Hacettepe Üniversitesi

Tanju Okman – Yüksek Lisans Öğrencisi

SUNUŞ

Bugün, 6 milyar insan tarafından konuşulan 6000 ile 7000 civarında dil vardır. Dünya nüfusunun yarısı da bugün ya çift dilli ya da çok dillidir. Dilsel beceriler, küreselleşmenin de etkisiyle giderek birbirine bağlanan dünyamızda bireyler için önemli ekonomik kazanımlar getirmektedir. Siyasi ve diplomatik alanda üye ülkelerin karşılaştığı zorluklar da ancak birbirinin dilini iyi bilen, bu dille beraber diğer kültürleri ve o milletlerin zihinsel süreçlerini özümsemiş, iyi yetişmiş bireylerin yardımıyla aşılabılır.

Ludwig Wittgenstein'in dediği gibi "Dilimizin sınırları, dünyamızın sınırları" ise dil öğrenimi ve öğretiminin, başka kültürlerle açık olmak, esnek düşünebilmek, olay ve olgulara farklı perspektiflerden bakabilmek, yaşama içgüdüğü kadar paylaşma içgüdü-sünü de besleyebilmek gibi erdemlerin temelinde yattığını söyleyebiliriz. EİT bölgesinde konuşulan ve içerisinde köklü edebiyat, tarih, kültür sanat ve medeniyet öğeleri barındıran diller her ne kadar farklı özelliklere sahip olsalar da aile bireyleri gibi bağlı ve birbirlerini birçok yolla etkileyebilme gücüne sahiptir.

EİT bölgesinde konuşulan dillerden biri olan Kazakça, Kıpçak grubunun en yaygın konuşulan dili olup dünyada yaklaşık 16 milyon kişi, Kazakistan'da da 10 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. Orta Asya'nın en büyük ülkelerinden biri olan Kazakistan aynı zamanda bölgenin ekonomisi en gelişmiş olan ülkesidir. Kazakistan hükümetinin atılımı sonucunda resmi yazışmaların, belgelerin, kitle iletişim araçlarında yayımlanan her türlü görsel, işitsel ürünün Kazakçaya da çevrilmesi ile ülkenin gelişen ekonomisi ve zengin kültürü, Kazakça öğrenmeyi hem yabancılar hem de bölge insanı için son zamanlarda daha cazip hale getirmiştir.

Bu anlayıştan yola çıkarak ortak bir gönül diline her zamankinden daha çok ihtiyacımız olduğu günümüz dünyasında, EİTEE'nin EİT üyesi ülke vatandaşlarının birbirlerinin dillerini daha etkin ve yaygın bir biçimde öğrenmesi ve öğrenmesi hedefiyle düzenlediği bu uluslararası çalıştayın sonuçlarını birer rapor dizisi olarak yayımlama-ya karar verdik. Bu rapor dizisinin ilkinde, Kazakça masasında tartışılan sorunlar ve önerilen yeni model ve teknikleri, karar alıcıların, politika yapıcıların ve uygulayıcılarının, kurum yöneticilerinin, eğitimcilerin ve öğrencilerin değerlendirmelerine sunmaktan gurur duyuyoruz.

Prof. M. Akif Kireççi
Başkan
EİTEE

ÖNSÖZ

Diller sadece yapılarına ve kökenlerine göre sınıflandırılmaz. Statülerine göre de dil çeşitleri vardır: Konuşma dili, edebî yazı dili, resmî dil, devlet dili, eğitim dili, bilim dili vb. Bugün dünyada 6000 kadar dil konuşulmaktadır. Bunları hepsi konuşma dili olsa da aralarından sadece bazıları edebî yazı dili olabilmiştir. Her yazı dili de resmî dil statüsü kazanmış değildir. Örneğin 6000 dil konuşuluyor olsa da Birleşmiş Milletlere üye olan ülke sayısı sadece 193'tür. Yani konuşulan dillerden pek azı resmî dil, devlet dili statüsündedir. Hatta resmî dil, devlet dili statüsünde olan dillerin sayısı 193 de değildir. Birleşmiş Milletlere üye olan ülkelerin pek çoğu kendi halklarının ana dilini değil İngilizce, Fransızca, İspanyolca gibi dilleri resmî dil olarak kabul etmiştir. Dünyada edebî yazı dili ve resmî dil statüsü kazanmış dillerden bazıları ise kendi ülkelerinde hâlâ eğitim dili olamamıştır.

Türk dilinin çeşitli dallarını günümüzde 250 milyona yakın kişi konuşmaktadır. 7. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Orta Asya'da Çağatay Türkçesi, batıda Osmanlı Türkçesi bütün Türklerin yazı dili olarak kullanılıyorken günümüzde Türkiye, Azerbaycan, Türkmen, Gagavuz, Özbek, Uygur, Kazak, Karakalpak, Nogay, Kırgız, Karacay, Balkar, Kumuk, Karay, Tatar, Başkurt, Yakut, Tuva, Hakas, Altay, Çuvaş Türkçeleri resmî yazı dili statüsündedir. Bunlardan Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan'daki resmî yazı dilleri aynı zamanda ülkelerinin "eğitim dili" dir.

Kazakistan, Türk dünyasında yüz ölçümü en geniş olan ülkedir. Aynı zamanda kişi başına düşen millî gelir bakımından da Türk dünyasının en zenginidir. Ülkede son yıllarda eğitim, öğretim ve bilimsel çalışmalar için de önemli atılımlar yapılmıştır. Kazakça, Türk dilinin Kıpçak grubuna girer. 20. yüzyıla kadar Kazaklar da diğer Orta Asya Türk halkları gibi Çağatay Türkçesini yazı dili olarak kullanmışlardır. Sovyetler Birliği zamanında diğer halklar gibi Kazakların da dili yazı dili hâline getirilmiştir. Kazakça için hâlen geçerli olan Kiril harfleri olmakla birlikte Latin alfabesine geçiş üzerine karar alınmış ve zamana yayılarak gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

19-20 Ekim 2018 tarihinde Ankara'da yapılan "Dil Öğretimi ve Öğrenimi Çalıştayı"nda bilim adamları bu ihtiyaca cevap verebilmek için bilgi alışverişinde bulundular, yön tem ve çözüm önerileri sundular. O toplantı raporlarının bir kitap hâline dönüştürülmesi de amaca yönelik somut bir adımdır. Başından itibaren bu süreci yöneten EİT Eğitim Enstitüsü Başkanı sayın Prof. Dr. M. Akif KİREÇÇİ Bey ve akademik tecrübelerini paylaşan bilim adamları her türlü övgüyü hak ediyor.

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Türk Dil Kurumu Başkanı

LANGUAGE TEACHING AND
LEARNING WORKSHOP

DİL ÖĞRETİMİ VE
ÖĞRENİMİ ÇALIŞTAYI

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	6
ÖNSÖZ	7
I. GİRİŞ	11
II. KAZAKÇA ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR.....	14
a. Kazakçanın Bir Lehçe Olarak Ele Alınması Sorunu	14
b. Akraba Dil Olarak Kazakçanın Öğretilmesinde Karşılaşılan Sorunlar	15
c. Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı / Dil & Kültür İlişkisi	17
d. Alfabe Değişimlerinin Dil Öğretimine ve Öğrenimine Etkisi	20
e. Öğrencilerin Motivasyon Sorunu.....	25
f. Öğretim Elemanı ve Müfredata İlişkin Sorunlar	27
g. Materyal Eksikliği ve Geliştirilmesi Sorunu	32
h. Ölçme Değerlendirme ve Standartlaştırmaya İlişkin Sorunlar	35
III. İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ	36
IV. DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ	41
a. Dilbilgisi Çeviri Yöntemi	43
b. Tarihi Coğrafya Yöntemi	45
c. Dil Öğretiminde Dijital /Yeni Teknolojiler	46
V. ÖNERİLER	48
a. Dil Öğretim Yöntemlerine İlişkin Öneriler.....	48
b. Ders Materyali Geliştirilmesine İlişkin Öneriler	49
c. Dil Öğretiminde Kültür Aktarımına İlişkin Öneriler	49
d. Yeni Teknolojiler ve İyi Uygulama Örneklerine İlişkin Öneriler	50
e. Akraba Dil Öğretimine İlişkin Öneriler	51
f. Müfredata İlişkin Öneriler	52

LANGUAGE TEACHING AND LEARNING WORKSHOP

DİL ÖĞRETİMİ VE
ÖĞRENİMİ ÇALIŞTAYI

GİRİŞ

Bu rapor, EİT Eğitim Enstitüsü'nün (EİTEE) Türk Dil Kurumu (TDK) iş birliğinde 19-20 Ekim 2018 tarihlerinde Ankara'da düzenlemiş olduğu Dil Öğretimi ve Öğrenimi Çalıştayı'nın sonuçlarını paylaşmak için hazırlanmıştır. Çalıştay, EİT Üyesi Devletlerin (Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Pakistan, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan ve Özbekistan) dillerini öğretme ve öğrenme konusundaki tematik tartışmaya katkıda bulunmak için çok çeşitli paydaşları bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Çalıştayı hedefleri;

- Dil Öğretimi ve Öğrenimi alanındaki gelişmeleri, güncel zorlukları ve konuları tartışmak,
- En iyi uygulamalar ve yöntemler hakkında farkındalığı artırmak,
- Katılımcılar arasında diyalog başlatmak

olarak özetlenebilir.

Çalışmaya akademisyenler, dilbilimciler, uygulayıcılar (dil öğretmenleri / öğrencileri) ve Dil Öğretimi ve Öğrenimi konusunda deneyimi olan veya bu konuya ilgi duyan dil uzmanlarından oluşan seksenin üzerinde katılımcı davet edilmiştir. Katılımcılar oturumlara yazılı ve sözlü olarak aktif katkıda bulunmuş ve dil öğretim materyallerini gündem kapsamında paylaşmışlardır. Tartışılan temalar aşağıdakileri içermekle birlikte bunlarla sınırlı değildir:

- Türkiye Türkçesi, Urdu Dili, Farsça, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Türkmen Türkçesi ve Özbek Türkçesi dillerinin öğretimindeki zorluklar,
- Dil öğretimi ve öğreniminde yeni anlayışlar,
- Öğretmenlerin öğrenimi,
- Dil öğreniminde kaliteyi sağlamak,
- Dil öğrenimde yaratıcılık ve eleştirel düşünme,

- Dil öğretimi ve öğrenmesinde etkili yöntemler,
- Dijital çağda dil öğretimi ve öğrenimi,
- Dil öğretimine ilerici yaklaşımlar.

Kazakçanın öğretimi ile ilgili masada, uygulama alanından gelen katılımcılar doğru-
dan uygulamaya yönelik konular üzerinde durmuşlardır. Çalıştayın sonucunda Ka-
zakçanın öğretimine dair etraflı bir tartışma ve değerlendirme yapılmış, bu süreçte
bazı sorunlar ve konular öne çıkmıştır: dilin lehçe olarak algılanması, alfabe değişimi,
kültür aktarımı, akraba dil öğretimi, öğrenci motivasyonu, kaynak eksikliği, sahada
dil öğrenimi, yeni öğretim yöntemlerin kullanılması, teknolojik araçlardan yararlan-
ma ve dijital içerik üretimi. Bu konuların odağında da Kazakçanın öğretim yöntem-
leri ve öğretiminde başarılı uygulama örneklerine verilmiş ve yeni yöntemlere dayalı
çeşitli öneriler ortaya konulmuştur.

LANGUAGE TEACHING AND
LEARNING WORKSHOP

DİL ÖĞRETİMİ VE
ÖĞRENİMİ ÇALIŞTAYI

KAZAKÇA ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

a. Kazakçanın Bir Lehçe Olarak Ele Alınması Sorunu

Kazakçanın, “Kazak Türkçesi” veya “Kazak dili” olarak adlandırılması konusunda araştırmacılar, öğreticiler ve yöneticiler arasında bazı fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Dilin adının, “Kazak dili” ya da “Kazakça” olarak ifade edilmesi gerektiğini düşünenler, bir devletin resmi dili olan Kazakçanın bir lehçeden ziyade ayrı bir ulus dili olarak ele alınması-

*Kazak dili, bağımsız bir
devletin resmî dilidir.*

nın doğru olduğunu iddia ederken “Kazak Türkçesi” olarak isimlendirmeyi tercih edenler, bu şekilde isimlendirmenin dili bir lehçe olarak tanımlamaktan ziyade dilin bilimsel yönden akraba topluluğunu

vurgulamakla ilgili olduğuna inanmaktadır. İlk gruba göre, Kazak dili, bağımsız bir devletin resmî dili olduğu için bir lehçe olduğu bakış açısıyla öğretilmesi sorunlara neden olmaktadır. Türk dillerinin birbiriyle ilişkili olması ve aynı dil ailesine ait olması, onların birer lehçe olarak kolayca öğrenilebileceği anlamına gelmemektedir. Devlet dili, bir ülkenin bilim, eğitim, hukuk ve kitlesel iletişim araçları dilidir. Kazakça günlük yaşamda da etkin olarak kullanılmaktadır. Kazakça bir devlet dili olarak o devletle çeşitli kültürel, ekonomik, ticari, siyasi ilişkiler kurmakta kullanılacak ayrı bir dildir.

Dilin bir lehçe olarak en alınmasının dil öğretiminde yaratabileceği en büyük sorun, birer lehçe olarak kabul edilen Türk dillerinin bağımsız diller olduğunun görmezden gelinmesi nedeniyle dil öğretiminde yapılandırılmış öğretim yöntemlerinin oluşturup uygulanmaması, bireysel yöntemlerle öğretilmesidir. Dünyada, yabancı bir dilin öğretilme yöntemleri üzerine, akraba dillerin öğretilmesinden daha fazla çalışma vardır. Özbekistan ve Kazakistan gibi bazı Türk devletlerinde diğer Türk dilleri akraba diller olarak öğretilirken Türkiye’de bu diller birer lehçe olarak okutulmaktadır.

Kazakçanın bir lehçe olarak algılanması öğretim metotlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Yaygın bir bakış açısına göre, akraba diller arasındaki ses değişikliklerinin anadili Türk dillerinden biri olan öğrenciye aktarılması, o öğrencinin akraba dili öğrenmesi için yeterli olacaktır. Örneğin Kazakçadaki J'nin yerine Anadolu Türkçesinde Y, Ş yerine Ç, D yerine T konulması öğretilerek öğretimin kolaylaşabileceği düşünülebilir. Yahut sadece Türk lehçeleri çerçevesinde yüzeysel olarak karşılaştırmalı metot ile gramer dersleri işleyerek öğretilmesi mümkün görülebilmektedir. Özellikle pek çok Türk dili lehçesine hâkim öğrencilerin zihninde bu farklar açıkça ortada olduğundan aktarılması da kolay gelebilmektedir. Bu yaklaşım dil öğrenme işini basitleştirerek öğrencide bir kolaylık hissi uyandırır da nihayetinde üst kademelerdeki lisans, yüksek lisans hatta doktora öğrencilerinin bile dili hafife alarak zorlanmasına sebep olabilmektedir. Kazak Türkçesi, bir lehçe olarak sunulduğunda öğrencilerin zihninde Türkiye'nin Anadolu ağızlarından biri öğretiliyormuş gibi yanlış bir imge oluşabilmektedir. Öğrenciler, onlara birer lehçe olarak yansıtılan Türk dillerini öğrenirken kendilerine güvenerek bölüme gelmekte, ancak dili öğrenmeye başladıklarında bu dili öğrenmenin öngördükleri kadar basit olmadığını anlayarak hayal kırıklığına uğramaktadırlar.

Dolayısıyla Kazak dilinin bir lehçe olarak ele alınması, bu dilin öğretiminde, akraba dil öğretimine uygun, altyapısı daha sağlam, donanımlı öğrenim metotlarının geliştirilmesine bir engel teşkil etmektedir. Aynı şekilde akraba dil öğrenimiyle ilgili ortak materyal geliştirilmesine ve ortak eylem adımlarına duyulan ihtiyacı da gizlemektedir.

---

*Kazakçanın
bir lehçe olarak
algılanması öğretim
metotlarını da
önemli ölçüde
etkilemektedir.*

---

b. Akraba Dil Olarak Kazakçanın Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Akraba diller aynı kökenden gelmekle beraber tarihsel olarak çeşitli etkenlerle değişikliklere uğramış dillerdir. Maalesef dünyada anadil

öğretimi ile ilgili ya da yabancı dil öğretimiyle ilgili birçok metot ve materyal geliştirilirken akraba dillerini öğretme yöntemleri yeterince gelişkin değildir. Bu konuda çok az sayıda akademik çalışma vardır.

Başka bir akraba dil öğrenmenin yabancı dil öğrenmekten daha zor olduğu durumlar vardır.

Bir dilin, öğrenenin anadiline akraba olması o dilin öğrenilmesini her zaman daha kolay kılmayabilir zira öğrencilerin ana dilleriyle karıştırılabilecekleri daha fazla alan mevcuttur. Akraba dillerde çok sayıda yeni terimler üretilip eski ortak ekler, ortak kelimeler de terk edilmiş olabilir. Örneğin günümüzde Türkiye Türkçesinde kullanılan gelecek zaman eki -acak -ecek eskiden Kazakçada belli ağızlarda kullanılmış, ama sonra terk edilmiştir. Onun yerine yeni bir edebi dil oluşturularak gelecek zaman eki sadece -a eki veya -y eki şeklinde kullanılmıştır.

Başka bir akraba dil öğrenmenin yabancı dil öğrenmekten daha zor olduğu durumlar vardır. Anadili Anadolu Türkçesi olup Kazakça öğrenen öğrencilerde gözlemlenen en yaygın sorunlardan biri cümle kurma konusunda yaşanmaktadır. Öğrencilere şimdiki zamanla ilgili cümleler kurmakla ilgili bir ödev verildiğinde bu ödevin ayrı ayrı cümleler şeklinde değil de anlamlı bir bütün olarak, örneğin “şunu yapıyorum, bunu yapmıyorum” şeklinde bir günlerini anlattıkları bir metin oluşturması beklenir. Bu ödevlerde özellikle cümle kurarken şimdiki zamanı belirten /otır-/ , /jatır-/ , /tur-/ , /jür-/ yardımcı fiillerinin kullanımında öğrencilerin zorluklar yaşadığı gözlemlenmiştir. Öğrenciler bu yardımcı fiillerin hangi fiillerle, ne zaman ve nasıl kullanacağını sıklıkla karıştırmaktadır. Bu fiillerin kimileri Anadolu ağızlarındaki kullanımlarıyla karşılaştırmalı bir şekilde öğretildiğinde öğrenci bu yardımcı fiilleri daha iyi kullanabilmektedir. Standart Türkiye Türkçesinde bu yardımcı fiiller şimdiki zamanı belirtmede kullanılsa da Anadolu ağızlarında yaşayan kimi kullanımlar örnek verilebilir. Örneğin Denizli ağızındaki “Napıp durursun?” ifadesi Kazakçaya benzer, -tur eki yardımcı fiilinin kullanıldığı ifadelerle benzerlik gösterir.

Birleşik geçmiş zamanda da benzer zorlanmalar oluşur. Geçmiş zamanın hikâyesi /-gan edi/ ya da geçmiş zamanın rivayeti /-gan eken/

gibi fiiller yerine öğrenciler geçmiş zamanda daha çok bütün Türk lehçelerinde ortak olan –dı -di ekini kullanmaktadır. Öğrencilere -di ekini daha kolay geldiği için diğer şekilleri öğrenmekten uzak durabilmektedirler.

Kazak Türkçesi öğrenen öğrencilerin karşılaştığı diğer bir sorun da üçüncü şahıs iyelik eki ile belirtme hali eki olan -ın-in eki. Türkiye Türkçesinde “ben onun kitabını aldım” dendiğinde -ın artık ilgi hali olmaktadır. Kazakçada ise belirtme hali eki olduğundan karıştırılmaktadır.

Diğer bir en büyük sorun ise ani, biraz, rica vb. anlam nüansları katan yardımcı fiillerin kullanılmasında yaşanan zorluklardır. Örneğin bir yardımcı fiil söylemek istediği her şeyi söylemek anlamında bir nüans katarken bir diğeri söylememesi gereken şeyi ağzından kaçırmak gibi bir anlam verebilir. Bu yardımcı fiillerin farklı nüans katmanlarını öğrenmek öğrenciler için oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Kültürel değerlere sık sıkıya bağlı olan bu kullanımlar, ancak Kazakların arasında yaşayarak ya da çok fazla edebi metin okuyarak kazanılabilecek öğrenim değerleridir. Dolayısıyla yardımcı fiil konusu, anadili taşıyıcısı olmayan öğrenciler için en zor konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konu, deyimler, eğretilmeler, deyim aktarmalar, ad aktarmalarda olduğu gibi kültürel özellikler taşıdığından ancak edebi metinlerin sık okunması veya anadili taşıyıcısı ile aynı ortamda yaşanması ile öğrenilir.

c. Dil Öğretiminde Kültür Aktarımı / Dil & Kültür İlişkisi

Dil, kültürü ve tarihi ile birlikte öğretilmelidir. Öğrencilere bu kültürün sosyal dekorunu öğretmek, ulusal bayramları kutlamak, öğrencilerin bu dil ile gelecekteki etkileşimleri için de yararlıdır. Öğrencilerin dillerini öğrendikleri ülkeyi bir ay boyunca ziyaret edebilecekleri yaz programları, günlük hayatta pratik yapmak, dilin edebiyatı hakkında

---

Dil, kültürü ve tarihi ile birlikte öğretilmelidir.

Dil öğretiminde kültür aktarımını başarıyla yapabilmek için uygun ve zengin materyallerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

daha fazla bilgi edinmek ve kültürü deneyimlemek için etkili bir yol olacaktır.

Her öğretimin ve öğrenimin amacı, öncelikle iyi bir vatandaş ve ahlaklı bir insan yetiştirmektir. Bunun için dil ve edebiyat dersleri çok güzel birer araçtır. Kazak dili öğretiminde asıl amaç, milli kültürel değerleri canlandırmak, bu konuda devamlılığın ve sürekliliğinin takip edilebilmesidir. Bu nedenle de dil öğretiminde metin seçimlerine büyük önem veril-

melidir. Programların da yeniden değerlendirilmesi ve yapılandırılması gerekir. Yeni ders programı hazırlanırken muhakkak ortak milli kültürel kodlar üzerinde durulması gerekir. Korkut Ata, Kutadgu Bilig, Kabusname ve diğer ortak edebi eserlerden parçalar ve cümleler metinlere, alıştırmalara ilave edilmelidir. Bu ilavelerle Türk ve Kazak öğrenciler ortak tarihî ve kültürel bağları görmüş olacaklardır.

Tarih yazıcılığındaki sorunlar ve kopukluklar dil ve edebiyat dersleriyle bir oranda telafi edebilir. Ortak tarihten de bahsedilmesi önemlidir. Meselâ, “Astana” kavramı “Kızılorda, Şağnak, Akmescit veya Orınbor” gibi Kazakistan’ın önceki başkentlerini çağrıştırmalıdır. Asan Kaygı, Yunus Emre, Yesevi, Farabi, Karacaoğlan, Abay gibi tarihî-kültürel değerler ortaya konulabilir.

Dili öğretiminde muhakkak milli bilinç, milli kültürel kodlar ve unutulmuş söz varlığı ortaya konulmalıdır. Geçtiğimiz bir asır içinde tahribata uğramış olan önemli olguların yeni müfredata ve yeni ders kitaplarına dâhil edilmesi özellikle önemlidir.

Ruşçadan girmiş kelimelerin aktarımında, bu kavramların Kazakçadaki denkliği aranabilir.

Dil öğretiminde kültür aktarımını başarıyla yapabilmek için uygun ve zengin materyallerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Özellikle ortak tarih, ortak edebiyat, ulusal kültür kodları sözlüğü ve Türk lehçeleri çağrışım sözlüğü oluşturulmalıdır. Divan-ı Lügat-it Türk’ün, dil ve edebiyattaki ortak yönlerini göstermek için öğrenciler tarafından okunması zorunlu olmalıdır. Literatüre

benzer şekilde, ortak kültürün diğer yönleri de küreselleşmenin etkilerinden korunmalıdır.

Bir yabancı dil öğretiminde, o dilin ana dile aktarımını ve müdahalesini belirlemek faydalı olacaktır. Kazak bilim insanı Olcas Suleymenov'un eserlerinde Slav ve Türk dillerinin ilişkisine dair ayrıntılı bilgi yer almakta ve çağdaş araştırmacılara tarihî karşılaştırma yönteminin ne kadar önemli olduğunu gösterilmektedir. 19. yüzyılda filoloji araştırmalarında karşılaştırmalı dilbilim de bu kıyaslamaları ortaya koymuştur. Batı dilleri üzerinden yola çıkılan araştırmalar, Slav dillerinin tasnifini Hint-Avrupa dilleri üzerinden yapmıştır. Halbuki, Rus dili 15. yüzyıla kadar Türk dillerini hatırlatmakta idi. Türkolog Murad Adji'nin eserlerinde bu konu bilimsel-popüler şekilde anlatılmaktadır. Ünlü Rus dilbilimci A.Şahmatov da Rus dilinin söz varlığının yüzde yetmiş beşinin yabancı olduğunu dile getirir. Ünlü tarihçi B. Uspenski'ye göre ise Avrasya coğrafyasında Norman ve Slav teorileri tartışılıp kabul görse de dolaylı olarak başka bir ulusun varlığından da söz edilir. Bu ulusu arayanların akıbetinin belli olmadığını ama ara sıra bu yolculuğa çıkanların olduğunu ifade eder. Bu varlığın en iyi örnekleri dilde muhafaza edilmektedir.

Kazakça öğretiminde akraba dil konuşurlarının karşılaştığı sorunlardan biri de Kazak diline genel olarak Rusçadan girmiş kelimelerin aktarımı ve Kazak diline etkisidir. Yetmiş yıl boyunca Kazakistan'da eğitim öğretim Kazak Dili ve Edebiyatı bölümleri dışında Rusça yapıldığı için ana dilinde dil yetisi azalmış ve dil bilinci "öteki" dil üzerinden inşa edilmişti. Bu nedenlerle Kazakçada genellikle Sanskrit, Farsça, Türkçe veya diğer dillerden alınan bir köke Rusçadan birkaç ek ulayıp onun üzerine Kazakça bir ek ilave ederek yeni bir sözcük oluşturulabilmektedir. Meselâ, Kazakçada bugünlerde kullanılan "vedomstvoliq" kelimesinde Sanskrit'ten alınan köke, üç tane Rusça eke ilave olarak Kazakça -lıq eki ulanarak yeni bir sözcük elde edilmiştir. Eklerin muhafaza edildiği bu türlü ikincil alıntılar dil öğrenimini zorlaştırabilmektedir. Alfabe değişimlerinden ve dil etkileşimlerinden kaynaklanan bu

Ortak kültür ve edebiyat öğretimi, filolojideki tarihsel bozulmayı da telafi edebilir.

sorunları çözmek için Kazak dilinde bu kavramların sözcük denkliği aranabilir, Türk lehçelerinin söz varlığına başvurulabilir veya yeni bir kelime üretilebilir. Meselâ, Sovyet döneminde “sınıf” anlamında kullanılan “klass” kelimesi yerine “sınıp” kelimesinin kullanıma girmesi buna çok güzel bir örnektir.

Dil olguları dünya tarihine başvurulmadan çözülmesi zor bir konudur. Ortak kültürel değerler ve edebiyat, Türk devletlerinin ilk ve orta öğretim müfredatına dâhil edilmelidir, böylece bu devletlerdeki öğrenciler bu ortak tarih ve kültüre aşına olacaklardır. Ortak kültür ve edebiyat öğretimi, filolojideki tarihsel bozulmayı da telafi edebilir. Yeni değerler ve kavramların dil öğretimine entegre edilmesiyle ilgili Sovyet dönemi ders kitaplarında da uygulanan yöntemler dikkate alınabilir.

d. Alfabe Değişimlerinin Dil Öğretimine ve Öğrenimine Etkisi

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra alfabe ve fonetik gibi önemli konular Kazakistan’da ve Türkiye’de yoğun olarak tartışılmış, 34 harften oluşan ortak alfabe örnekleri sunulmuştur. Bu tartışmaların başlangıcı daha eskiye gitse de bu konuların Türk dünyası için ele alındığı ilk sistematik toplantı, Bakü’de 1926’da yapılan 1. Türkoloji Kurultayıdır. Bu kurultayın ön hazırlığı ise 1924’te Moskova’da yapılmıştır. 1929 yılında Türk halkları için hazırlanan Latin alfabelerinin kabul edilme-

sinde filolojik bir hedefin olmadığı belirtilmiş ve tek fonolojik hedefin Türk dillerinde yer alan her bir sesin farklı harflerle verilmesi ilkesi kabul görmüştür. 1929 yılında kabul edilen Latin alfabesine geçişin, Kiril alfabesine geçiş için bir hazırlık olduğu bilinmektedir. Nitekim on yıl geçmeden Kiril alfabesine geçiş yapılmıştır. Kazak dili için Kiril alfabesi hazırlığını yapan İlminski, tek fonolojik hedefin Türk halkları için farklı Kiril alfabelerini hazırlamak ol-

Yıllardır tartışılan alfabe örnekleri ile 2018’de kabul edilen yeni Kazak alfabesi arasında büyük farklar vardır.

duğunu ifade eder. Onun ifadesine göre, aralarında dilbilimci olmadığı halde bu kişiler çok kısa bir sürede bu alfabeleri ortaya koymak zorunda kalmışlardır. Bugünlerde çok eleştirilen İlminski'nin dil öğretimi alanındaki faaliyetleri ve kullandığı yöntemlerin olumlu yönleri de incelenmelidir.

Bugünlerde tekrar Latin alfabesine geçiş aşamaları tartışılmaktadır. Bir asırda yapılan tahribatların telafi edilmesi çok zor olduğundan asıl olan mevcut alfabenin yeniden yapılandırılması, ortak alfabe mirasından yararlanarak mevcut alfabe temelinde Kazak diline has işaretlerin üretilmesidir.

Kazakistan, yeni alfabe taslaklarını kamuoyu ile de paylaşarak ve tartışarak 2025 yılına kadar aşamalı bir geçişe hazırlanmaya başladı. Her ne kadar Kazakistan'da alfabe değişimine 2025'te tam olarak geçiş yapılacak dense de yaklaşık 20 yıldır devam eden bu süreç 2017 yılının Ekim ayında aniden sonlandırılarak Latin alfabesine geçiş resmî olarak kararlaştırılmış ve gündemde olmayan kesme işaretli yeni Kazak alfabesi kabul edilmiştir. Tek olumlu yanı, tek sese işaret eden çift harflerin olmaması olan bu yeni Kazak alfabesi, bilim insanları ve kamuoyu tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştiriler sonucunda yeniden tanzim edilmiş olan bu alfabenin bir nüshası üç ay sonra nihaî bir kararla kabul edilmiştir.

Yıllardır tartışılan muhtelif alfabe örnekleri ve 19 Şubat 2018 tarihinde kabul edilen bu yeni alfabe arasında çok büyük fark olduğu aşikârdır. 32 harften oluşan yeni Kazak alfabesinde iki çift harfin (sh, ch) yer alması düşündürücüdür. Yeni Kazak Türkçesi alfabesi kabul edilirken de 1929 yılında kabul edilen alfabenin hangi siyasî ve toplumsal şartlarda hazırlandığı pek dikkate alınmamıştır.

Yeni bir alfabe seçiminde, daha doğrusu oluşumunda Kazak dilinin fonetik özelliklerini ve daha önceki alfabe değişimlerindeki şartları ile tarihî, millî ve dilsel unsurların dikkate alınması gerekir. Örneğin, Azerbaycan Türkçesinde kabul edilen yeni alfabede ə harfi muhafaza

*Kiril alfabesine
bir siyaset veya
bir ideoloji
ürünü olarak
bakılmaması
gerekir.*

edilmiştir. Bu harf, bu yeni alfabeyle milli tanınabilirlik özelliği kazandırmıştır. Kazakistan'da Latin alfabesi mi yoksa Kiril alfabesi mi kullanmanın daha uygun olduğu konusunda uzun yıllardan beri tartışmalar yapılırken kimse A harfinin Latin mi, yoksa Kiril alfabesine mi ait olduğunu sorgulamaz. Latin, Etrüsk ve Yunan alfabelerinin aslında Orhun yazıtlarına da benzediği görülmektedir. Birbirinden çok farklı görünen Yunan ve Arap alfabeleri incelendiğinde de harflerin kaynağı ve anlamlarının aynı olduğu görülür: alfa-alef gibi. Yunan dilbilimciler de Yunan alfabesinin o halkın ürünü olmadığını kabul ederler. Kiril alfabesi de bir Slav ürünü değildir. Kiril alfabesi yirmi beş harften oluşan Gotik alfabesidir. Bu iki alfabe büyük oranda benzerlik gösterir. Dolayısıyla Kiril alfabesine bir siyaset veya bir ideoloji ürünü olarak bakılmaması gerekir. Kiril ve Latin alfabelerinde de en az on beş harf şekil olarak aynıdır. Farklı olan, bazı harflerin duruşudur. Bir harfin pozisyonu (dönük, yatay, dikey vs.) neticesinde yeni harfler oluşabilir. Kiril alfabesinde Я harfi ve Latin alfabesindeki R harfi, И ve Z harfleri, M ve W harfleri gibi örnekler verilebilir. Bir harfi döndürerek, kısaltarak veya uzatarak, bir alt/üst/ yan çizgi ilave ederek yeni bir harf oluşturabilir. Görsel olarak harfler hepsi birbirine benzemekle beraber her harfin bir tarihi vardır. Meselâ, dinler tarihi ve mitolojiye göre A harfi “öküz” anlamına, B harfi “ev” anlamına gelir. Dolayısıyla alfabe tercihinde Kiril alfabesine ideolojik anlam yüklemekten, Latin alfabesini modernleşme göstergesi olarak değerlendirmeden ortak alfabe mirasından yararlanmak amacıyla yaklaşılması beklenir.

Eski ve yeni Latin tabanlı Kazak alfabesinde yer alan ve hiç tartışma konusu olmayan Q harfine bakıldığında sadece Kazakistan'da değil, diğer Türk Cumhuriyetleri'nde de kabul gören Q harfinin fonetik denkliliğinin

Bir alfabenin tanınabilirlik ve millî belirginlik özelliği taşıması gerektir.

(o-ö; u-ü veya a-â...) olmadığı aşikârdır. Eğer K-Q fonetik uyumu kabul görüyorsa, şeklen daha denk olan O-Q ikilemi de şaşırtmamalıdır, yani Q harfi K harfinin yerine tercih ediliyorsa, O harfinin K harfinin karşılığı olarak kabul görmesi de düşünülebilirdi. Bilindiği gibi, Latin kökenli sözcüklerde Q harfinden sonra sıklıkla U harfi (aqua, quartet) gelir. Rus dilinde ise qu harf terkibi

kv olarak okunur. Meselâ, akva, akvarium, аквarel', akvalang, kvadrat, kvartet, kvantum, kvorum, kvota, kvazi, vb. Fonetik adaptasyon kuralları doğrultusunda Q harfi Қ harfinin dengi olmamalıdır. Bir alfabenin tanınabilirlik ve millî belirginlik özelliği taşıması gerektiğini düşünerek, Latin veya Kiril alfabesi ayırımına gitmeden Q harfi yerine mevcut Kiril alfabesindeki Қ harfi muhafaza edilebilirdi veya alfabe bütünlüğü bağlamında herhangi farklı diakritik işaret kullanılabilirdi. Q harfi sömürgecilik politikasının metaforik bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu tür harf değişimleri ve dönüşümleri dikkate alınarak yeni alfabe oluşumu veya mevcut Kiril alfabesi yeniden yapılandırılabilirdi.

Қ harfine Kiril alfabesinin bir ürünü olarak bakarak değiştirme çabaları ve uygulamalarını anlamak zordur, çünkü bu harf Latin alfabelerinde de yer alan K harfinin bir varyantıdır. Kazak dilindeki K ve Қ harflerini muhakkak ayırmak gerekir, yani bu iki farklı ses için aynı harf kullanılamaz. Farklı sesleri aynı harfle vermek telaffuz hatalarına yol açar ve dil gene tahribata uğrayabilir. Kazak Türkçesinde Q harfi yerine Қ harfinin muhafaza edilmesi dilbilimsel kurallar açısından doğru bir tercih olurdu. Her ne kadar Қ harfinin Kiril alfabesine ait olduğu düşünülse de, Latin alfabelerinde de bu harfin çeşitli diakritik işaretleri ile mevcut olduğunu unutmamak gerekir.

32 harften oluşan yeni Kazak alfabesiyle ilgili bir diğer sorun ise, ş ve ç harfleri için sh ve ch çift harflerinin kabul görmesidir. Kazakça şaş (saç), bash (baş), besh (beş), şeşe (ana) sözcükleri Latin tabanlı yeni alfabeyle “shash,” “bash,” “sheshe” olarak yazılacaktır. “Ç” harfli kelimelerin sayısı Kazak Türkçesinde az olup bu harfe genel olarak alıntı kelimelerde rastlanır. Batı dillerdeki çift harflerin okunuşuna göre tercih edilen digraflar millî bir dil için çok boyutlu bir sorun olabilir. Bu durum, batılılaşma ve teknoloji sürecine bir katkı ve uyum sağlamakla birlikte, millî bir dilin yazılı metin algısını görsel olarak zedeleyebilir. Latin alfabesinin oluşumu ve gelişimi de uzun bir süreçten geçmiştir. Latin alfabesinde başta 21 harf varken bugün 25 harf

32 harften oluşan yeni Kazak alfabesiyle ilgili bir diğer sorun ise, ş ve ç harfleri için sh ve ch çift harflerinin kabul görmesidir.

Alfabe değişimlerinin dil öğretimine etkisi büyüktür.

vardır. Bir diğer önemli referans olarak gösterilen İngiliz dilinde ise 26 harf bulunur. 26 harf içinde çift harf yoktur, sözcüklerin okunuşu ile ilgili fonetik ve imla kuralları vardır. 1929 yılında Türk halkları için hazırlanmış Latin alfabelerinde de çift harfler yer almamıştır. Bu konuda Özbekistan'da da alfabede yer alan çift harflerin kaldırılması yönünde bir görüş birliği oluşmaktadır. Kazakistan'ın maalesef Özbekistan tecrübesinden yararlanmadığı görülmektedir. Özbek Türkçesindeki apostroflu ve çift harfli (sh ve ch) kelimelerin “şekil ve anlam” bütünlüğü ve metin algısı açısından olumsuz olarak etkilendiği açıkça görülmektedir.

Alfabe değişimlerinin dil öğretimine etkisi büyüktür. Bir asır içinde birkaç defa alfabesini değiştiren bir halkın eğitim problemleri yaşaması da kaçınılmazdır. Özellikle tarihi ve kültürel mirasın aktarılması ve yeni sözlüklerin hazırlanması gibi sorunların çözülmesi ciddi bir zaman alır. Kazakçanın sadece akraba dil olarak değil, anadil olarak öğretilmesinde de büyük sorunlar yaşanmaktadır. Kazak dili, bilhassa şehirlerde ancak “ev dili” seviyesinde kullanılmakta, sosyal yaşantıda Rusça kullanılmaktadır. Kazakça bilmeyenler veya konuşma düzeyinde (Şala Kazak) sınırlı kelime hazinesiyle konuşanların, alfabe değişiminden sonra Kiril alfabesiyle okumadıklarını Latin alfabesiyle okumaları için millî-kültürel bilincin uyandırılması gerekir. Alfabe devrimi olarak tanımlanan alfabe değişimleri her zaman bir şeyleri götürerek ve eksilterek dile yansımaktadır. Dolayısıyla bu değişimin her aşamadaki hazırlıkları devlet-akademi işbirliği düzeyinde yapılmalıdır.

Öte yandan akraba topluluklarla alfabe farklılığının ortadan kalkacak olmasının dil öğrenimini hızlandıracağı düşünülebilir: Bir sözcük Latin alfabesiyle yazıldığı zaman öğrenciler tarafından daha akıcı okunabilirken Kiril alfabesiyle yazıldığında öğrenciler daha çok zorlanmaktadırlar.

e. Öğrencilerin Motivasyon Sorunu

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı bölümündeki öğrencilerin çoğu, Türkçe Öğretmenliği ya da Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde eğitim almak isteyen ancak bu bölümler için yeterli puanı alamayan öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler, endüstri meslek liseleri, sağlık bilimleri liseleri ya da açık lise mezunlarını da içermekte ve homojen olmayan bir altyapıyla bölümlere gelmektedir. Bu nedenlerle farklı lehçeler öğrenmek için motivasyonları genellikle düşüktür; özellikle kendileri için faydalı olmayacağını düşündükleri lehçeler hakkında bilgi edinmek istememektedirler.

Öğrencilerin bu bölümlerdeki dil eğitimini, sevdiği ve ilgisi olduğu için tercih etmesi, dili severek öğrenebilmesi önemlidir. Öğrencinin kendi soydaşlarının yaşantısını öğrenmeyi genel kültürünü geliştirmenin bir yolu olarak görebilmesini sağlamak gerekmektedir. Kazak toplumuyla ilgili çalışmaların Türkiye Türkçesine ivedilikle aktarılması ve geniş halk kitleleri tarafından okunması teşvik edilmelidir. Kazak sözcüğünün geniş kapsamlı çağrışımlar ve daha geniş bir bilgi oluşturabilmesi için ülke çapında gayret edilmelidir. Bu bilgiler doğrultusunda öğrenme ortamına geçen bir öğrenci için dil öğrenme süreci de daha da hızlı ve etkili olabilecektir.

Öğrencilerin üniversiteyi bitirdikten sonra bu dili bilmenin maddi karşılığının ne olabileceği, diğer bir deyişle kariyerlerine yapabileceği katkı konusunda da bilgilendirilmesi gerekir. Kazakistan'da Kazakça bilmenin avantajlarının farkına varmaları sağlanabilir. Kazakistanlı uzmanlar demografik istatistiklere dayanarak yaptıkları araştırmalar sonucunda bağımsızlıktan bu yana, ülkede Kazak nüfusun daha fazla oranda arttığını ve Kazak okullarının Rus okullarına göre yeni nesiller tarafından daha çok tercih edildiğini saptamışlardır. Bu nedenle de Kazakça eğitim veren daha çok sayıda okul açılmaya başlanmıştır. Kazakistan hükümeti Kazakça eğitim ve öğretimine çok fazla yatırım yapmaktadır.

Öğrenci, kendi soydaşlarının yaşantısını öğrenmeyi genel kültür gelişiminin bir yolu görmelidir.

Bu gelişmeler ve demografik veriler, Kazakçanın geleceğinin parlak olduğunu, arz-talep ilişkisi çerçevesinde Kazakçaya rağbetin artacağını göstermektedir. Kazakça öğrenmek isteyen ve Kazakça konuşabilen insanların sayısı da giderek artacaktır.

Bir başka motivasyon artırma yöntemi olarak öğrencilerin mezun olduktan sonra dil becerilerini kullanabilecekleri farklı iş alanları ve fırsatlarıyla tanıştırmak faydalı olacaktır. Örneğin, Orta Asya, Türk Dünyası ya da Avrasya Araştırma Merkezlerinin sayısı Türkiye’de git-tikçe çoğalmaktadır. Büyük şehirlerin yanı sıra daha küçük şehirlerde de bu merkezler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu merkezlerde araştırmacı olarak çalışabilecekleri veya yeminli tercümanlık belgesi alarak tercümanlık yapabilecekleri, yayın evlerinde kitap tercümanı ya da editör olarak çalışabilecekleri; özel sektörde, devlet sektöründe, sivil toplum kuruluşlarında görev alabilecekleri ifade edildiğinde öğrencilerin heyecanlandıkları görülmektedir. Öğrencilerde “Ben öğretmen olarak atanamazsam tercümanlık da yapabilirim, editörlük de yapabilirim.” diye bir teşvik ve istek oluşup öğrencilerin daha iyi öğrenmeye başladıkları gözlemlenmiştir.

Kazakistan büyümekte olan bir ülke olduğundan iş olanakları da giderek artmaktadır. Kazakistan’da Türk şirketlerin dâhil olduğu çok sayıda özel sektör yatırımı bulunmaktadır. Bunların başında da inşaat sektörü gelmektedir. Halen Kazakistan’da Rusça ya da Kazakça bilen ve bunun avantajını yaşayan çok sayıda Türkiye vatandaşı çalışmaktadır. Öğrencilere bu şirketlerde, Türkiye’den giden ve Kazakça bilen personele duyulan ihtiyaç anlatılabilir, buralarda iş bulabilecekleri hatırlatılabilir.

Kazak dilinin öğrenilmesinin önemine dair farkındalık öğrenciye kazandırılmalıdır.

Akademik amaçları olan ve anadili Türkiye Türkçesi olan bir öğrenci için Kazak dilinin öğrenilmesinin önemine dair farkındalık öğrenciye kazandırılmalıdır. Türkiye Türkçesi bilen biri için Kazak dilini öğrenmek özellikle avantajlı olabilir çünkü Türkiye Türkçesi ve Kazakça bilen birisinin aradaki bütün diğer Türk dillerini de çok iyi anlayabilmesi olasıdır.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB'nin) sağlamış olduğu burslar, Kazak öğrencilerinin Türkiye'yi ziyaret etmeleri ve dili öğrenmeleri için harika birer fırsat sunmaktadır. Benzer uygulamalar diğer üye ülkeler tarafından da oluşturulabilirse, örneğin Kazakistan'da bir enstitü kurularak bu şekilde burslar verilebilirse öğrencilerin Kazakça öğrenmedeki motivasyonları daha fazla olacaktır.

Öğrencilerin motivasyon sorunlarının çözülmesinde temel yaklaşım öğrencilerde profesyonel bir istek uyandırmak olmalıdır. Bu dili öğrenmeye ihtiyaç duyan öğrencilerin dili öğrenmesi de kolaylaşmaktadır. Lisans öğrencilerinin "Bu benim hiç işime yaramayacak ama ben bunu öğrenmek zorundayım" şeklinde ifade edilebilecek bakış açısı dil öğretiminde önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Dili öğrenmenin ekonomik ve sosyal hayatta karşılığının olmadığını hissedildiği durumlarda öğreticinin dersi daha keyifli kılmak için gösterdiği çaba daha önemli olabilmektedir. Kazakça, yüzeysel biçimde karşılaştırılmalı dilbilgisi dersleriyle öğretilen Türk lehçelerinden biri olmak yerine, bir devlet ile çeşitli kültürel, ekonomik, ticari, siyasi, ilişkilerin kurmak için kullanılabilecek bir araç olarak ele alınmalıdır. Öğrencilerin dili, insanı sıkan, bunaltan, ilgisini körelten kurallar ve gramer yığını olarak görmelerine neden olan bu yaklaşım, öğrenci motivasyonunu da olumsuz etkilemektedir. Bunun yerine kuralların daha çok hissettirilerek öğretildiği, Kazakça ile Türkiye Türkçesi arasındaki benzer yapılarla odaklanıldığı, öğrencide kendine güveni arttıran, öğrenciyi gramer kurallarına boğmayan yöntemler üzerinde çalışılmalıdır.

f. Öğretim Elemanı ve Müfredata İlişkin Sorunlar

Türkiye'de kardeş Türk cumhuriyetlerinin dillerine olan ilgi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılmasıyla birlikte başlamış, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığından önce de Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı alanı altında lehçelere değin araştırmalar ve çalışmalar yapıl-

mıştır. Türkiye’de 1993’te Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde, Gazi ve Muğla Üniversitelerinde Türk lehçeleri bölümleri açılmış, daha sonra Hacettepe, Pamukkale, İstanbul, Nevşehir Hacıbektaş gibi birçok üniversitede bu bölümler açılarak sayıları otuzu geçmiştir. Bu lehçe bölümlerinde Kazak Türkçesi de öğretilmiş, hocalar uzmanlık alanlarıyla ilgili bu sahada yayınlar yaparak gramer, sözlük, edebiyat tarihi toplantıları gerçekleştirmişlerdir. Dolayısıyla 1993’ten günümüze kadar ciddi anlamda bir bilgi birikimi oluşmuştur. Ancak bu çalışmalara ve açılan bölümlerin çokluğuna rağmen bu lehçelerin üzerinde çalışılarak geliştirilmiş ortak belirli bir öğretim programı yoktur.

Dünyada pek çok dil, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Sınıflandırılması kapsamında belirlenen altı düzeye (temel kullanıcı seviyesinde A1 ve A2 düzeyleri, bağımsız kullanıcı seviyesinde B1 ve B2 düzeyleri ile usta kullanıcı seviyesinde C1 ve C2 düzeyleri) göre belirlenmiş programlara ve materyallerle öğretilmektedir. Kazakçanın öğretilmesinde de bu seviyelere uygun müfredatın geliştirilmesine, özellikle de bir yabancı dil olarak değil, bir akraba dil olarak öğretilmesi için kullanılacak bir müfredata ihtiyaç vardır. Öğreticilerin bu seviyelere uygun metin ve uygulamaların seçmesi durumunda öğrencilerin Kazakça konuşma ve Kazakça kompozisyon derslerinde daha kolay öğrendikleri gözlemlenmiştir.

Türkiye’de Kazakça alanından mezun olmuş, yüksek lisans yapmak üzere programlara başvuran öğrencilerin dahi Kazakça dinlediğini anlama ve konuşma konularında zorluklar yaşadığı, verilen metinleri de sözlük kullanmaksızın çeviremedikleri bilinmektedir. Bu durumun önemli bir nedeni, telaffuz ve konuşma uygulamaları için programda

*Kazakça
öğretiminde,
telaffuz ve konuşma
uygulamaları için
yeterince ders saati
yoktur.*

yeterince ders saati olmamasıdır. Avrupa’da yükseköğretim ve akademik konularda standartlar geliştirmek ve ayrılıkları en aza indirgeyerek eğitim sistemlerini bağdaştırmak ve Avrupa’da birbiriyle tam uyumlu bir yükseköğrenim alanı yaratmak amacıyla oluşturulmuş bir program olan Bologna sürecine uyum nedeniyle Türkiye’de ders saatleri sınırlandırılmış, kimi dersler birleştirilmiş ya da programdan

kaldırılmış, böylece müfredat da sadeleştirilmiştir.

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde, özellikle de tüm öğrencilerin bütün lehçeleri dört yıl boyunca öğrendikleri programlarda, bir lehçe öğretimi için haftada üç saat ayrılmaktadır. Bir dönem içinde ise toplam on dört haftalık bir program uygulanmaktadır. Bu on dört haftanın, sınavlar, vizeler, ara tatiller nedeniyle ancak dokuz ya da on haftası verimli olarak kullanılabilir. Bu süre içinde de temel beceriler olan dinleme, okuma, yazma ve konuşma gibi tüm becerilerin öğretilmesi mümkün olmamaktadır. Kış tatili, bayram tatili, vs. gibi tatiller sonunda öğrencilerin öğrendikleri bilgileri tamamen unuttukları da gözlemlenmektedir. Bu durumun temel nedeni öğrencilerin motivasyon eksikliği olsa da müfredatın ve programların öğrencinin yeni bilgilerini, eski bilgileri üzerine inşa eden, dil öğretiminde tekrarın dikkate alındığı bir biçimde yapılması sorunu aşmada etkili olabilir.

Bölümlerdeki zaman kısıtı nedeniyle kimi öğretmenler zamanı daha verimli kullanabilecekleri yöntemlere başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Öğrencilerin en iyi bildikleri lehçe olan Türkiye Türkçesi ile Kazakça arasındaki temel ayrımlar ve ortaklıklara odaklanılmakta, dillerin karakteristik özellikleri yani dil özellikleri ya da kelime kadrosu bakımından öne çıkan yönleri vurgulanmaktadır. Öğrenci, bu yöntemle basit metinler üzerinden dile dair temel bir bilgi edinmiş olduğundan sözlük yardımıyla çözümlenmeler yapabilmekte, böylece bir lehçe öğrenmenin zevkine varabilmektedir. Bu şekilde, alfabe tanıma ve okuyabilme becerileri ile benzerlikler ve farklılıklar bir sömestre sığdırabilse de bu yöntemle tam bir dil öğretimi gerçekleştirilememektedir.

Dil öğretiminde, Türkiye Türkçesi ile Kazakça arasındaki temel ayrımlar ve ortaklıklara odaklanılmalıdır.

Bu bölümlerin bazılarında öğrenciler ikinci sınıfa geldiklerinde çeşitli alanlara ayrılmaktadır: Güneybatı, Kuzeybatı, Güneydoğu ve Kuzeydoğu dilleri. Her alanda da iki ya da üç tane temel ders vardır. Örneğin Güneybatı grubunda Türkmence, Azerbaycan Türkçesi ile ilgili dersler verilmekte, öğrenci böylece belirli lehçelerde daha kolay öğrenmektedir. Sınıf mevcutları böylece 25 - 30 kişiye düştüğünden öğretim de

Kazak dili öğretimi alanında farklı alfabelerle yazılmış tarihî kaynaklarla çalışabilen öğrenciler yetiştirmek önemlidir.

kolaylaşmakta, okuma, dinleme, yazma ve konuşma için ayrı zaman ayırma fırsatı doğmaktadır.

Alfabe değişimlerinden kaynaklanan dil tahribatlarının sadece tarih yazıcılığını değil, eğitim ve öğretim elemanı yetiştirmeyi de daha karmaşık hale getirdiği bir gerçektir. Kazak dili öğretimi alanında farklı alfabelerle yazılmış tarihî kaynaklarla çalışabilen öğrenciler yetiştirmek önemlidir. Bunun için

de Kazakça öğrencilerine arkeoloji, antropoloji, toplumbilim dersleri verilmesinin yanına belki eski Osmanlı ve Kıpçak Türkçesini okumayı da öğretmek gerekebilir. Kazakça öğretiminde, Kiril alfabesinde el yazısıyla yazma ve okuma konusunda da yeterli zaman ayrılmalıdır. Bugün maalesef pek çok Çağdaş Türk Lehçeleri bölümünde el yazısıyla yazma becerisi kazandırma yönünde yeterli zaman ayrılamamaktadır.

Kazakça alanında çalışan her doktora öğrencisinin, üniversitedeki asıl tez danışmanının yanı sıra anadili Kazakça olan ve Kazakistan'da bir üniversitede çalışan bir danışmanı da daha olabilmeli ve hem öğrenci hem de bu danışmanın birbirlerinin ülkesini karşılıklı ziyaret edebilmeleri için imkânlar yaratılmalıdır. Lisansüstü öğrencileri araştırmaları ve tezleri hakkında diğer bölümlerde, üniversitelerde ve enstitülerde konuşmaya davet etmek, lisans öğrencilerinin kendi alanlarındaki akademik çalışmalara ilişkin ufuklarını genişletmeleri açısından faydalı olacaktır. Kazakistan hükümeti, doktora öğrencilerinin yetiştirilmesine önem vermekte, her Kazak doktora öğrencisine yurtdışından çalışma alanıyla ilgili danışman atanmasını sağlamaktadır. Türkiye Türkçesi alanında çalışan bir Kazak öğrenci, Türkiye'ye gelebilme, Türkiye'den danışmanı da Kazakistan'ı ziyaret edebilmektedir.

Kazak dili öğretiminde öğreticinin eğitimi, dilin kullanım alanlarına (siyaset, turizm, ticaret vs.) bağlı olarak bazı farklılıklar gösterebilir. Meslekî dil öğretimi ve öğrenimi ile ilgili materyaller bugünün imkânlarıyla erişime açıktır. Daha fazla akademik çalışma için Kazak dilinin konuşulduğu Altay, Sibiryaya ve Ural bölgelerinde sebatlı, meraklı, çalışkan ve donanımlı araştırmacılara ihtiyaç vardır. Akademik araştırma-

cılar için bu coğrafyada iki dilliliğin yaygın olması sebebiyle Rus dilinin de öğrenilmesi gerekebilir.

Kazakça öğretimi alanında yapılacak akademik çalışmalar için etimolojik yöntemin çok önemli olduğu da vurgulanmalıdır. Maalesef, bugüne kadar Türkoloji alanındaki büyük keşifler yabancılar tarafından yapılmıştır. Bu keşiflerin en önemli anahtarı olan saha araştırmalarına özellikle önem verilmelidir. Bu konuda cesur, mevcut bilgiyi sorgulayabilen ve karşılaştırabilen araştırmacıları yetiştirmek hedeflenmelidir. Mevcut sözlüklerin ve ansiklopedilerin her zaman onay mercii olarak kabul edilmesi, örneğin bir kelimenin Türk kökenli olup olmadığını tespit etmek için mutlaka Fasmer'in sözlüğüne başvuru yapılması gerekmediğini idrak edecek, Fasmer'inki gibi sözlükler yazabilecek araştırmacılar yetiştirilmelidir. Öte yandan etimolojik yöntemin, dil tarihi veya tarih ve coğrafya bilmeden kullanılması zordur. Dilbilimin tek başına tüm sorulara yanıt vermesi beklenemez. Gramer, nihayetinde bir milletin tarihini, edebiyatını ve felsefesini dünya tarihi bağlamında yansıtmaktadır. Yetişmekte olan genç araştırmacıların da saha çalışmalarının önemini, Thomsen'in Orhun yazıtlarını deşifre ederken ve Okladnikov, Radlov gibi bilim insanlarının Sibiry'a da kaya üstü resimleri deşifre ederken geçirdikleri süreçleri düşünerek idrak etmeleri gerekir. Araştırma görevlilerinin çoğu, bu bölgelere ancak kendi tezleri için gerekli materyalleri toplamak maksadıyla kısa süreliğine gitmektedir. Derinlemesine araştırma içeren ve çok sayıda araştırmacının dâhil olduğu uzun soluklu ve kapsamlı projelere ihtiyaç vardır. Böylelikle her alanda farklı dilleri bilen veya öğrenmek isteyen, birçok coğrafyaya birden fazla gitme fırsatı bulmuş ve derin araştırma yapabilecek idealist araştırmacılar yetiştirilebilir. Bu anlamda doğru adayı bulmak da dil öğretiminin önemli amaçlarından biridir.

*Kazak dili
öğretiminde
öğreticinin eğitimi,
dilin kullanım
alanlarına
bağlı olarak
bazı farklılıklar
gösterebilir.*

*Türkolojide
derinlemesine
araştırma içeren
uzun soluklu ve
kapsamlı projelere
ihtiyaç vardır.*

g. Materyal Eksikliği ve Geliştirilmesi Sorunu

Kazakça öğretimi ile ilgili önemli meselelerden biri de öğretim materyali eksikliğidir. Günümüzde tamamlayıcı görsel, dijital ve sesli materyallere genel ağ üzerinden kolaylıkla ulaşılabilsede akraba dil öğretimi için özellikle yapılandırılmış bir ders kitabı bulmakta sıkıntılar vardır. Kenan Koç tarafından yazılıp 2019’da yayımlanan Kazakça Öğreniyoruz adlı kitap Henryk Jankowski’nin *Kazakh For Beginners in 15 Units* adlı kitabından esinlenilerek doğrudan Kazakça öğretmek amacıyla hazırlanmış bir ders kitabıdır.

Ders kitaplarında kullanılacak okuma metinleri, çocuk öyküleri ve masallarından başlamalı, daha karmaşık edebi metinlere doğru ilerlemelidir. Kazakça öğretiminde kullanılacak bir yardımcı materyal, Nergis Biray tarafından hazırlanan Çağdaş Türk Lehçeleri - Metin Aktarmaları adlı kitaptır. Bu kitapta basitten edebîye doğru uzanan seçilmiş metinler üzerinde lehçeler arası aktarmalar yapılırken izlenecek yol uygulamalı olarak ve uyarılarla birlikte gösterilmiştir. Kitabın ilk kısımları konuşma, tanışma gibi basit metinlerle başlamakta, daha sonra masal, efsane, fıkra, hikâye, roman, gazete yazısı, deneme, makale gibi türlerde gittikçe edebîleşen metinler sıralanmaktadır. Kitapta her metin ilgili Türk lehçesinin kullandığı alfabe ile verilmekte, bilinmeyen kelimeler metindeki anlamlarıyla yer almaktadır. Ardından metnin transkripsiyonu ve birebir olmayan, rahat bir aktarması yerleştirilmiştir. Uyarılar kısmında aktarmalarda dikkat edilmesi gereken hususlar o metindeki kullanışlara dikkat çekilerek verilmektedir. Örneğin, eşdeğerliklere burada yer verilmektedir. Eser, lehçeler arası aktarma metotla-

Kazakça öğretimine yönelik kitapların görsel malzeme ile beslenmesinde fayda vardır.

rını uygulamalı olarak vermesi yanında bu alandaki problemlerin irdelenmesine de katkıda bulunabilir. Bu eserin öğretim elemanları için yardımcı bir ders kitabı olarak kullanılabilir.

Kazakça öğretimine yönelik kitapların görsel malzeme ile beslenmesinde fayda vardır. İçeriği Kaza-

kistan'dan sağlanacak modern tarzda resimlenmiş kitaplar, oluşturulmuş metinler öğrencilerin ilgisini çekecektir. Genel ağ üzerinden şarkılara, gazete haberlerine, sözlüklere, çeşitli metinlere, animasyonlar ve çizgi filmlere ulaşmak mümkündür. Bu dijital materyallerin ve teknolojilerin de dil öğretimi için kullanılması gerekmektedir. Türk cumhuriyeti dillerinde özellikle duyararak öğrenme önemlidir çünkü öğrenmede zorluk yaşanan alanların başında telaffuz gelmektedir. Kazakistan'da çok vakit geçirmemiş öğrencilerin dahi seslerin ne şekilde çıkarılacağı konusunda sıkıntılar yaşadığı gözlemlenmektedir. Eski materyaller ve yöntemlerin günümüzde gençlerin dil öğretim ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği açıktır. Bugüne kadar hazırlanan ders kitaplarının çoğu resmî ideolojinin uyguladığı dil siyaseti doğrultusunda geliştirilen eski yöntemlere dayanmaktadır.

Türk cumhuriyeti dillerinde özellikle duyararak öğrenme önemlidir.

Ders kitaplarının hazırlanmasında farklı yaş grupları dikkate alınarak ortak dil, tarih ve kültür değerlerini içeren metinler kullanılmalıdır. 20. yüzyıl dilbiliminin temelini oluşturan F. de Saussure'ün nedensizlik kuramını eleştirmeye cesaret eden Oljas Suleymenov'un çalışmalarından parçalar da eğitim-öğretim malzemesi olabilir. Avrasya coğrafyasındaki Türk kökenli yer ve akarsu adlarının ve başka sözcüklerin arkasında yatan tarihî birikim öğrencilere aktarılabilir.

Ders materyallerinin içinde Doğu felsefesine ait metinler, özellikle de çok sayıda bulunan didaktik edebiyat metinleri kullanılabilir. Bu metinlerde bir yanlışın veya günahın anlatılmasından ziyade bir yanlışın veya günaha girmemek için ne yapılması gerektiği ile ilgili bilgiler verilir. Meselâ, dil öğretiminde Kutadgu Bilig gibi eserlerden parçalar kullanılabilir. Ders materyallerinde toplumun kültür varlığından ilham alınabilir. Kazakça, tarihi çok eskiye dayanan bir sözlü kültürden beslenmektedir. Radloff da yaptığı derlemelerde hala yaşatılan bu destanların kelime kadrosuna vurgular yapmıştır. Örneğin Türk dillerinde "gönül" kelimesiyle oluşan kelime tertiplerinin bolluğu başka dillerde yoktur. Dolayısıyla dil öğretiminde söz varlığını ezberleterek öğretmek yerine etimolojik yöntem vasıtasıyla Türk dillerindeki bağlantıları ve

Ders kitaplarının yanı sıra sözlüklerin de önemli birer dil öğretim materyali olduğunu vurgulamak gerekir.

işlerliği, zaman içerisinde meydana gelen anlam kaymaları ve değişim süreci dikkate alınarak öğretilmesi ve öğrenilmesi teşvik edilebilir.

Araştırma amaçlı yapılan çok sayıda dilbilgisi ve lügat çalışmaları olmasına rağmen bu çalışmaların Kazakça öğrenme ve öğretme sürecine çok fazla katkısı olmamaktadır. Bu nedenle, her ne kadar bir temel çalışma olarak kabul edilse de daha profesyonel öğretime dayalı ders materyali geliştirmek gerektiği konusunda karar kılınmıştır. Yeni ders kitaplarının hazırlanması konusunda T. Şonanolu'nun ders kitaplarını incelemek ilginç olabilir. 1929 yılı öncesindeki eserlerin ve ders kitaplarının yeniden kazandırılması ve geçiş döneminde hazırlanan öğretim malzemelerinin incelenmesi gerektiği görülmektedir.

Ders kitaplarının yanı sıra sözlüklerin de önemli birer dil öğretim materyali olduğunu vurgulamak gerekir. Sovyet döneminde Rusça-Özbekçe, Özbekçe-Rusça gibi iki dilli sözlükler hazırlanmıştı. Fakat Özbekçe-Kazakça veya Tatarca-Kazakça sözlükler yoktu. İlk baskısı 2003'te yapılan *Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü* önemli bir kaynaktır.

Milli Kültür Kodları Sözlüğü Ortak Tarih Sözlüğü, Ortak Türk Eserleri Sözlüğü, Türk Lehçeleri Çağrışım Sözlüğü hazırlanmalıdır. Bilimsel bir ortak kelimeler sözlüğü ya da ortak deyimler sözlüğü hem ortak dil ve kültür birliğinin ortaya koyulması hem de dil öğretimi için önemli bir yere sahiptir. Bu çerçevede *Divanü Lügat-it-Türk* örnek alınabilir zira bir sözlük olmanın ötesinde karşılaştırmalı tarih, coğrafya ve kültür bilgisiyle eşsizdir. Ders kitaplarına *Divanü Lügat-it-Türk*'ten parçalar da alınabilir.

Özellikle başka ülkelerde yaygın olarak bulunan Çağrışım Sözlükleri de dil öğretiminde önemli katkılar sağlayabilir. Çağrışım sözlükleri, öğrencinin dil bilinci ve dil yetisinin geliştirilmesinin yanı sıra, dil öğretiminde kılavuz olabilecek bilişsel temeli ortaya koyar. Meselâ, "Astana" veya "Ankara" dediğimiz zaman bir kelimelerin çağrışım alanı belirlenerek öğrencinin bilgi, ilgi ve değer alanı tespit edilebilir.

Kazak gramerini anlatan bölge dillerindeki kitapların sayısı da pek fazla değildir. Kenan Koç tarafından yazılıp 2004'te yayımlanan ve 2013'ta tekrar gözden geçirilen *Kazak Türkçesi Grameri* ve İsmet Biner'in 2019 tarihli *Kazak Dili Grameri* bu alanda önemli kaynaklardır.

İhtiyaç duyulan diğer materyaller arasında Deyimler Sözlükleri gelmektedir. Özellikle metaforik anlamlı kelimelerin çevrilmesinde zorlanıldığı için Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü'ne ihtiyaç duyulmaktadır. Bilhassa edebi metinlerin aktarımında birçok kelimenin günlük sözlüklerde bulunmaması bir sorundur. Edebi metinlerde çok fazla bilinmeyen, çok eski kelimeler kullanılabilir. Edebi metinlerde çok sık kullanılan yardımcı fiiller, deyimler, eğretilmeler, metaforlar ve metonimilerin tam karşılığını ya da hedef dildeki deyim karşılığını bulmak için bu sözlüklere ihtiyaç vardır. Pamukkale Üniversitesi'nden Assem Kasymova tarafından hazırlanan Kazak Türkçesinde Kalıp Sözler başlıklı doktora çalışması sonucu oluşturulan kalıp sözler sözlüğü de faydalı bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalıp sözler, deyimlerden farklı olarak birden fazla sözcüğün anlamları değişmeden farklı ve özel bir anlamda kullanıldığı söz öbekleridir. Örneğin "başınız sağ olsun" kalıbında baş, sağ, olmak kelimelerinin anlamı tek tek korunur ancak yalnızca ölen birisinin arkasından yakınlarına söylenir. Bu sözlükleri hazırlayacak büyük ve yetkin ekiplerin oluşturulması gerekmektedir zira bu kalıplar ve deyimler ancak halk edebiyatı metinlerinden ya da sözlü olarak ağızdan toplanmalıdır.

*Çağrışım
Sözlükleri, Ortak
Kelime, Deyimler
ve Atasözleri
Sözlükleri
geliştirilmelidir.*

h. Ölçme Değerlendirme ve Standartlaştırmaya İlişkin Sorunlar

Kazakçanın öğretiminde karşılaşılan bir başka zorluk da ölçme ve değerlendirme ile ilgilidir. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan ve kişilerin yabancı dil yeterliliklerini belgelendirmede kul-

*Türkiyedeki YDS,
Kazakça, Özbekçe
ve Azerbaycan
Türkçesi gibi
Türk dillerini
içermemektedir.*

lanılan yabancı dil sınavları (YDS) bazı Türk dillerinde yapılmamaktadır. YDS, Kazakça, Özbekçe ve Azerbaycan Türkçesi gibi Türk dillerini de içermediğinde Türkiye’de bu dilleri ne düzeyde bildiğini belgelendirmek isteyen kişiler bunu yapamamaktadırlar. Türkiye’nin bu dillerin resmi dil olduğu ülkelerle YDS’de dilleri sınava tabi olan diğer ülkelerden daha fazla ekonomik ve ticari ilişkiye sahip olduğu düşünüldüğünde bu standart sınavların çok elzem olduğu görülmektedir.

Türk dillerinin öğretimi de Avrupa Dil Portföyü’ne benzer ortak dil portföyüne ve buna karşılık gelen değerlendirme sistemine dayanmalıdır. Avrupa Dil Portfolyosu’na göre ölçekler belirlenerek dilin ne düzeyde bilindiğinde ne seviyede yeterliliklere sahip olunacağı ortaya konmakta buna göre de konular yavaş yavaş zorlaştırılarak dil öğretilmektedir. Öğrencilerin dil yetisi ve kelime hazneleri belirli bir düzeye geldiğinde Kazakça uzmanları tarafından YDS sınavı hazırlanabilir ve bir Türk öğrencinin seviyesi belgelendirilebilir.

*Kazakçanın
Anadolu ağzına
standart Türkçeden
daha çok benzediği
söylenebilir.*

İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Anadili Türkiye Türkçesi olan öğrencilere Kazakça, Anadolu’nun konuşma biçimlerinden, yerel ağızlardaki değişlerden faydalanarak öğretmek etkili olabilir. Ka-

zakçanın bu ağızlarla çağdaş standart Türkçesinden daha fazla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Kimi öğretmenler, Kazakça konuşma ve Kazakça kompozisyon dersinde Avrupa Dil Portfolyosu’ndan esinlenerek, kolaydan zora doğru ilerleyen bir dil öğretim programı oluşturmuşlardır. Bu yöntemde öğrencilere verilen ve öğretmenin hazırladığı ilk metin, basit bir tanışma, selamlaşma ve genel görgü ifadeleri gibi kalıpları ve kelimeleri öğretmek için kulla-

nılmaktadır. Öğrenciler bu metinler yoluyla basitçe kendilerini takdim etme kalıplarını öğrenmektedirler. Ev ödevi olarak bu metindeki ifadeleri çalışan öğrenciler kendi günlük yaşamlarından katkılar da yaparak hem konuşma hem yazma yoluyla yeni metinler oluştururlar. Her hafta bu metinler zorlaştırılarak yeni eklemeler yapılır. Ailesini tanıtmak konusundaki çalışmada üçüncü kişi kalıpları, akrabalık terimleri ve meslek adlarını söz varlığına katan öğrenciler ezberlemek zorunda kalmadan daha doğal bağlantılar ve çağrışımlar yoluyla dili öğrenmektedir.

Bir iyi uygulama örneği olarak Pamukkale Üniversitesinde öğrencilere çeşitli üniversiteleri tanıtan metinler oluşturma ödevi verilmektedir. Genel ağdan bulunan üniversiteye dair bilgileri Kazakçaya çevirirken bölüm ve uzmanlık adları ile çeşitli eğitim terimlerini öğrenen öğrencilerin yanı sıra sınıfta düzeltilerek öğretim pekiştirilmektedir. Bu öğreticinin en etkili bulduğu bir başka ödev konusu, öğrencilerin geldikleri şehirleri tanıtmalarıdır. Türkiye'nin farklı şehirlerinden gelen öğrenciler, memleketlerini anlatmaya hevesle yaklaşmışlardır. Şehrin turistik yerlerini, coğrafi şekillerini ve tarihini, yeme-içme kültürünü, o şehirden çıkan ünlü kişileri ve yöresel adetlerini Kazakça anlatan öğrenciler çok sayıda tematik kelime ve kalıp öğrenmektedir. Gerek üniversiteler gerekse şehirlerle ilgili bu türden ödevlerin düzeltilip tasnif edilmesi ve genel ağda paylaşılması yoluyla Türkiye'nin Kazakistan'da tanıtımına katkı sağlanabilir. Öğrenci ödevlerinin bu şekilde değerlendirilmesi öğrencilerin dil öğrenimi konusunda motivasyonlarının artmasına da fayda sağlayabilir. Bu tür materyaller, başka derslerde ders materyali olarak da kullanılabilir.

Bir diğer yaklaşım, ilkokulda okuyan çocukların İngilizce öğrenirken kullandığı yöntemlerden yararlanmak olabilir. İngilizce dünyada en çok öğretilen dil olduğu için öğretilmesi ile ilgili çok sayıda yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemler, Kazakçaya uygun oldukları ve uyarlanabildikleri sürece verimli olabilir.

---

*Ödev olarak
Kazakça
memleketini
anlatan öğrenciler
tematik kelime
ve kalıpları
öğrenmektedir.*

---

*Oyunların ve bulmacaların
dahil edildiği etkinliklerle
dil öğretimi keyifli hale
getirilebilir.*

Oyunların ve bulmacaların dahil edildiği etkinliklerle dil öğretimi keyifli hale getirilebilir. Gençlerin giderek azalan dikkat süreleri de göz önüne alındığında oyuna ve bulmacaya dayalı yöntemler daha da ön çıkmaktadır. Öğrenciler arasında takımlar kurularak, rekabete dayalı

Dilin doğal ortamına en yakın ortamı kurgulamak, görsel ve işitsel materyaller öğrenimi hızlandırır.

mücadele şeklinde dersleri işlemek ya da milli marş, folklor, şarkılar ve benzeri dilin arka planındaki kültürel unsurları da aktarmak dil öğrenim sürecini hızlandırmaktadır.

Bazı ülkelerde uygulanan gramer ve kelime öğrenimine dayalı metotların günümüzde sadece ölü dilleri öğrenmede kullanılan yöntemlerdir. Gelişen şartlara ve ihtiyaçlara bağlı olarak teknolojik imkânlar ve elde edilen birikim kullanarak yeni metotların geliştirilmesi gerekmektedir. Dilin doğal ortamına en yakın ortamları kurgulayarak ve görsel ve işitsel malzemelerden etkin şekilde faydalanarak öğrencilerin dinleyerek, görerek ve duyarak bizzat metin oluşturmaları dil öğrenimini hızlandırmaktadır.

Kazakistan'da ilkokulda ya da ortaokul seviyesinde kullanılan Kazak Dili ve Edebiyatı kitapları ve materyalleri de Kazakçayı akraba dil olarak öğrenen öğrenciler için kullanılabilir. Metotları farklı olsa da Kazakçanın anadil olarak öğretilmesi ile akraba dil olarak öğretilmesi arasındaki farklar, çeşitli yaş gruplarındaki öğrencilere, örneğin okul öncesi çocuklara, üniversitede filoloji öğrencilerine, yetişkin profesyonellere dil öğretirken uygulanacak yöntemler arasındaki farklılıklardan daha fazla değildir. Kazakistan'da Kazak Dili ve Edebiyatı dersleri anadili Rusça olan kişilerin de aldığı derslerdir. Hatta Almatı'da bir okulda Kazaklara bile Kazak edebiyatı öğretmek kolay değildir çünkü çoğunlukla evde Rusça konuşmaktadırlar. Bu nedenle bu derslerde kullanılan kitaplar ve materyaller, Türkiye'den yazarların katılımıyla akraba dil öğretimi materyallerine dönüştürülebilir. Sihirli kalem ya da konuşan kalem olarak bilinen elektronik kalemlerle kitaplar seslendirilebilmektedir. Kalemli okuma yoluyla metinlerin yanı sıra şarkılar, marşlar, şiirler okunabilir, radyo dinlenebilir ve alfabe öğretimi kolaylaştırılabilir.

Güney Kazakistan’da kullanılan bu sistem akraba dil olarak Kazakça öğretimine de adapte edilebilir.

Türkçe öğretiminde Türkiye’de Ankara Üniversitesi’ne bağlı TÖMER oldukça başarılı bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Halen de Yunus Emre Enstitüsü Türkiye Türkçesi öğretimi için çeşitli ülkelerde kurslar açmaktadır. Bu kurumların Türkçe öğretimi için geliştirdikleri kaynaklar da Kazakçaya ve Türk dilleri öğretiminde materyal geliştirilmesi için örnek olarak kullanılabilir. Yunus Emre Enstitüsü’nün “Türkçe öğreniyorum” kitap setine benzer bir set, çizimlerle ve seslendirmelerle desteklenerek lehçelerde de hazırlanabilir.

TRT’nin geçmişte kısa dalga üzerinden yayınlandığı yabancı dinleyicilere Türkçe öğretimine yönelik Türkçe Öğreniyorum adlı programın kayıtları genel ağda arşivlenmiş olarak bulunmaktadır. Bu programın benzerleri lehçelerde de yapılabilir. Sovyetler Birliği zamanında Kazakistan radyosunda da bilmeyenler için Kazakça öğreten Kazakça programları yapılmıştır. Çocuk şarkıları, bilmecelerle eğlenceli hale getirilen bu programlarla okumadan veya kursa gitmeden sadece dinleyerek Kazakça öğrenilebilmiştir. Bu programların kayıtları, akışları ve formatları ilgili mercilerden talep edilerek içerikler yeni teknolojiler için uyumlu hale getirilebilir. TRT’nin yayın yaptığı 36 dil içinde de Kazakça, Kırgızca, Türkmençe, Özbekçe, Afgan Özbekçesi ve Tatarca vardır. Bu dillerde güncel konuları içeren haber metinleri TRT’nin web sayfalarında bulunmaktadır. Bu kaynaklardan Kazakça dil öğretiminde daha etkili bir şekilde yararlanılabilir.

Kazakistan’da bulunan Yesevi Üniversitesi ise Çağdaş Türk Lehçeleri öğretiminde oldukça ileridedir. Dil öğretiminde bu kurumların yöntemlerinden ve deneyimlerinden faydalanmak ve onlarla işbirliği yapmak yararlı olabilir.

Öğreticilerin faydalanabileceği bir başka dijital yenilik de TRT tarafından hazırlanan ve genel ağda bulunan Türk Lehçeleri Sözlüğü’dür. lehceler.com adresinden ulaşılabilen bu sözlükte Azeri Türkçesi, Anadolu Türkçesi ve Türkmencedeki ortak kelimeler bulunmaktadır. Ses ben-

zerliği olan ya da anlam çağrışımı yapan sözcükler üç lehçede verilmek-
te ve her bir sözcüğün doğru telaffuzu sesli olarak da dinlenebilmekte-
dir. Bu sözlüğün işbirliği yapılarak genişletilmesi ve diğer lehçeler için
de projenin devam ettirilmesi çok faydalı olacaktır.

Pamukkale Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları (PA-
UÇTLE) bölümünden bir araştırma görevlisi, <http://pauctle.com> ad-

*Değişim
programlarında
amaç dil
öğretiminden çok,
kültür öğretimini
sağlamaktır.*

resinde Kazakça, Türkmençe, Kırgızca, Azerbaycan
Türkçesi, Özbekçe ve Türkçe dijital sözlükler ve
bu dillerde dijital olarak oynanabilen adam asmaca
oyunları kodlamıştır. Seslendirmenin olmadığı ve
sözcüklerin sadece ilk anlamlarını içeren bu söz-
lükler bir tek kişinin gayretiyle, çok cüzi masraflarla
geliştirilmiştir. Bu sözlükler, kapsamlı olmasalar da
metin aktarmaları dersinde pratik olarak kullanı-
labılır, Kazakça kelime öğrenmeyi oyunlaştırması

nedeniyle de kıymetlidir. Bu sözlüklerin kapsamı genişletilerek mecazi
anlamlar dâhil edilebilir, örnek cümleler, kalıp sözler ve kullanımlarla
zenginleştirilebilir, sesli sözlük fonksiyonu kazandırılabilir. Bilgisayar
ve kodlama bilen, bu dillere hâkim birkaç kişiden oluşan küçük ekip-
lerle bu geliştirmeler kolaylıkla yapılabilir.

Türkiye'deki bazı bölümlerin Kazakistan'daki üniversitelerle
imzaladıkları protokoller sonucunda değişim programları vardır.
Yazın bir aylık sürelerle gönderilen öğrenciler, yarım gün Rusça, Kazak
Türkçesi öğrenmekte ve Kazak edebiyatından örnekler okumaktadırlar.
Bu değişim programlarında amaç dil öğretiminden çok, kültür
öğretimini sağlamaktır. Böylelikle öğrenciler insanların hangi olaylar
karşısında nasıl tepki gösterdiğini, hangi kelimeleri kullandığını
toplum içerisinde yaşayarak öğrenebilmektedir. Dersten arta kalan
zamanlarında, gruplar halinde ve oradaki öğrencilerin rehberliğinde
değişim öğrencileri sosyal hayata katılmakta, örneğin pazara gidip
alışveriş yapmaktadırlar. Alışverişle ilgili bütün kelimeleri öğrenmenin
yanı sıra nasıl pazarlık edileceğine dair kültürel kodları da öğrenme
fırsatı yakalamaktadırlar. Cenazede, düğünde nasıl davranacaklarını

öğrenmektedirler. Türkiye'den aileler de Kazakistan'dan gelen değişim öğrencilerini evlerinde misafir ederek düğüne, cenazeye götürmekte gelenekleri ve kültürü aktarmaktadırlar.

DİL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Yabancı veya akraba dil olarak Kazakça öğretimi ve öğreniminde genel olarak Sovyet döneminde geliştirilmiş ve yaygınlaşmış dil öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. Her ne kadar bir ideoloji veya iktidar değişimi olmuşsa da dil siyasetinde hâlâ bir devamlılık olduğu görülebilir. Çarlık Rusya'dan başlayan, Sovyetler Birliği'nde uygulanan ve Sovyet dönemi sonrası da devam eden dil siyaseti araştırılmalıdır ve olumlu tecrübelerinden yararlanılmalı ve eksiklerinden kaçınılmalıdır.

Sovyetlerden bu yana uygulanan dil siyaseti ve öğretim yöntemleri Rusya'ya giden yabancı öğrencilerin maruz kaldıkları uygulamalardan anlaşılabilir. Sovyetler Birliği'nde yükseköğretimde öğrenci olarak bulunan yabancıların vatandaşlarla aynı çatı altında eğitim almalarına imkân verilmezdi. Yabancıların devam ettiği fakültelerin dekanlığı ve öğretmenleri de ayrı olurdu. Günümüzde de Rusya Federasyonu'nda yabancılar ayrı eğitim uygulaması devam etmektedir. Türkiye'ye dışarıdan gelen bir Rus, Kazak veya herhangi diğer bir ülkeden öğrenci Türk öğrencileriyle birlikte, aynı öğretmenlerden aynı konuları işleyerek eğitim görürken lisans, yüksek lisans veya doktora eğitimi için Moskova'ya giden yabancı öğrenciler, Rus öğrencilerinden ayrı bir eğitim alırlar. Örneğin Türk öğrenciler Filoloji Fakültesi'nde Rus öğrencilerle birlikte ders görmemekte, akademik kadroyu tanımamaktadır. Orada diğer yabancılarla bir arada eğitim gören öğrenciler, Ruslardan farklı bir eğitime, müfredata ve öğretim kadrosuna maruz kalmaktadır. Dolayısıyla akademik anlamda da Rus öğrencilerin gösterdikleri performansı göstermeleri beklenemez.

Sovyet dönemi sonrası Rusya'da tamamlanan programlara ve uygulanan yöntemlere baktığımızda yabancı öğrencilere Moskova Devlet

Üniversitesi, Saint-Petersburg veya herhangi bir başka üniversite adına diploma verilmesine rağmen bu öğrencilerin üniversitelerin bünyesinde yer alan ancak sadece yabancıların eğitim gördüğü, dekanlığın, hatta binasının dahi ayrı olduğu bir enstitüde eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Rusya’da yabancıların eğitim süresi de belirlenen süreden daha uzun olmaz. YÖK’ün Denklik Komisyonu’ndan elde edilen verilere göre Rusya’da, Türk öğrenciler lisans programını 4 yılda, yüksek lisansı 2 yılda, doktora programını 3 yılda tamamlamaktadırlar. Bazı istisnalar hariç, alınan diplomaların branş kısmında “öngörülmemiş” ibaresi mevcuttur, bu nedenle bu diplomayla Rusya’da işe alınmaları mümkün değildir. Eğitim programı ne olursa olsun müfredatta genel olarak Rusya coğrafyası, tarihi, tiyatrosu, kültürü ve dini gibi dersler mevcuttur.

Bir akraba dil olarak Kazakça öğretiminde öğrencinin anadilinde gramer bilgisi dil öğretiminin temelini oluşturur.

Rusça öğrenmek için Moskova’ya gelen ve deneyimlerini bilimsel bir dergide yayınlayan bir tarih profesörü, Rusça grameri çok iyi öğrendiğini ancak dili konuşamadığını ifade etmiştir. Rusya’daki dil öğretiminde uygulanan yöntemlerin ölü dilleri öğrenme yöntemleriyle aynı olduğu için etkisiz olduğunu öne sürmüştür. Sovyetler Birliği’nde uygulanan dil öğretim sisteminde, dil olgularının, kelimeler arasındaki bağlantıların görülmemesi ve tanınmaması, Rus dilinin çok zor olduğu izlenimi yaratmış ve düşünmeden ezbere yönelik bir dil öğretim sistemi uygulanmıştır. Bu yaklaşım en açık haliyle ders kitaplarında da görülebilir.

Rusya’da dil öğretiminde uygulanan yöntemlerin ölü dilleri öğrenme yöntemleriyle aynı olduğu için etkisiz olduğunu öne sürmüştür. Sovyetler Birliği’nde uygulanan dil öğretim sisteminde, dil olgularının, kelimeler arasındaki bağlantıların görülmemesi ve tanınmaması, Rus dilinin çok zor olduğu izlenimi yaratmış ve düşünmeden ezbere yönelik bir dil öğretim sistemi uygulanmıştır. Bu yaklaşım en açık haliyle ders kitaplarında da görülebilir.

Kazakça öğretiminde de aynı yaklaşımdan gelen yöntemlerin kullanılması kaçınılmazdır. Sovyet sistemine dayalı bu yöntemler günümüzde de örnek alınarak ders kitaplarının hazırlanmasında ve Kazakça veya diğer Türk dillerinin yabancı dil veya akraba dil olarak öğretiminde kullanılmaktadır. Kazakistan’da veya Rusya’da eğitim gören öğrenciler 3-4 yılda dili, konuşma seviyesinde gayet iyi öğrenseler de akademik seviyede düşünme, oradaki arşivleri kullanma ve karşılaştırma, ileri düzeyde kitap okuma, bulunduğu ülkenin tarihini ve kültürünü araştırma yetisini maalesef kazanamamaktadır.

Türkiye’de Kazakça öğrenmenin önündeki engellerden bir diğeri de Türkiye’deki orta öğretimin “test çözmeye yönelik” sistemidir. Öğrenciler, ders kitaplarının haricinde Türk dilinde kitap okumadıklarının dil öğretiminde edebî metinleri ve şiirleri ders kitaplarına taşımak daha da önem kazanmaktadır. Yabancı veya akraba dillerinden birini öğrenmeden önce ana dilde kitap okumayı, yazarları tanımayı ve ezbere şiirler okumayı teşvik etmek gerekir. Bir akraba dil olarak Kazakça öğretiminde öğrencinin anadilinde gramer bilgisi dil öğretiminin temelini oluşturur.

Dilbilgisi çeviri yöntemi, Kazakça öğretiminde zaman kısıtı ve fazla öğrenci sayısı sebebiyle yaygın kullanılır.

a. Dilbilgisi Çeviri Yöntemi

Kazakça, Türkiye Türkçesi ile aynı köklere sahip olan akraba bir dil olduğu için isim, fiil, zamir, edat, ses yansıma, hareket yansıma kelimeleri, ekler gibi cümle yapıları ya çok benzerdir ya da aynıdır. Yaygın bir uygulama olarak, bu benzerlikler ayrı ayrı Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla kök/ek olarak anlatılmakta, yapıların birebir karşılıkları verilerek dilbilgisi ve karşılaştırma temelli bir öğretim yapılmaktadır.

Dilbilgisi çeviri yöntemi, geleneksel bir yöntem olarak Kazak dili öğretiminde zaman kısıtı ve öğrenci sayısının fazla olması sebebiyle de yaygın olarak kullanılmaktadır. Doğrudan çocuk hikâyeleri, masal gibi basit metinlerden zor metinlere doğru öğrencilere doğrudan metinle dilbilgisi öğretimi yapılır. Cümleler okunduğunda öğrenciler eklerin hangileri olduğunu, hangi hali olduğunu, hangi geçmiş zaman olduğunu metin içinde görmekte ve daha hızlı öğrenmektedirler. Öğrenciler, bir olayın akıcı şekilde anlatıldığı bir metinde Kazakçadaki dil bilgisi kategorilerinin fonetik ve morfolojik uygulanışı ve kelimelerin farklı anlamlarıyla kullanılışlarını daha iyi idrak etmektedirler. Farklı farklı anlamları da bu şekilde öğrenebilmektedirler.

Dilbilgisi çeviri yönteminde, alfabe öğretiminin arkasından Kazakça metni seslendirilebilir hale gelen öğrencilere basit bir metin verilir. Öğ-

rencinin Türkiye Türkçesiyle kıyaslayarak belirli kuralları bu metin üzerinden çıkarsaması teşvik edilir. Örneğin öğrenci, kelime başında J ses değişimlerini hisseder, ikinci hecedeki dar yuvarlak ünlünün yerine düz dar ünlü geldiğini, yani Türkiye Türkçesinde ü'nün yerine Kazakçada ı, i geldiğini gözlemleyebilir. Metnin analizi bu şekilde tamamlandıktan sonra bu gözlemlerin hangi dilbilgisi kurallarından kaynaklandığı daha sistematik bir biçimde sınıfta değerlendirilir: kelime başındaki j'lerin y'ye tekabül ettiği, ilerleyici benzeşmede Türkçede l gelirken Kazakçada t gelmesi gibi kurallar daha açıkça gösterilir. Bu yöntemin getirisi, öğrencinin en başta gramer terimleri ve gramer tanımları nedeniyle bunalmasını önlemesidir. Özellikle de kendisine dersi geçerek diploma almasını sağlayacak kadar bir öğrenme seviyesi hedefi koyan öğrenciler, yoğun dilbilgisi öğretimi aldıklarında bu kadar çok sayıda ve karmaşık kuralı öğrenmenin altından kalkamayacaklarını ve öğreticinin fazlasıyla bilimsel bir dil kullandığını düşünebilmektedirler. Bu nedenle, Türkiye'den Kazakistan'a çok çeşitlilik ve zenginlik gösteren, ses ve şekil farklılıklarına rağmen tarihi kökleri, çağrışımları, söz dizimi aynı olan bir dili öğrenmekte olduklarının ayırdına varmaları önemlidir. Bu şekilde sezdirerek

Metin aktarma yöntemi, öğrencilerin sözcükleri, metni ve sonra transkripsiyonu incelemeye başlaması açısından yararlıdır.

öğretme benzerliklerin vurgulandığı, farklılıkların da bilinenlerin üzerine inşa edildiği bir şekil alır. Çok keskin, bilimsel cümleler yerine daha esnek bir üslup kullanmak da öğrencinin dil öğrenme hevesini artırmaktadır.

Metin aktarma yöntemi, öğrencilerin sözcükleri, metni ve sonra transkripsiyonu incelemeye başlaması açısından yararlıdır. Öğrencilerin Kazakça bilgisini ve ilgisini artırmak için, önemli Kazak edebî metinlerinin ve yazarlarının çevirilerini yapmak yararlı olacaktır. Çeviri aynı zamanda kelimelerin bağlamsal anlamlarını öğrenmek için de yararlı bir yöntemdir.

Dil bilgisi ve kelime listelerine dayanan geleneksel dil öğrenme yöntemleri, teknoloji yardımıyla modern yöntemlerle değiştirilmelidir. Türk ve Kazak dili benzer yapıları paylaştığından, dil bilgisine dayalı olmayan, ancak farklı kelimeler, deyimler ve atasözlerinin akılda kalıcılığından

faydalanan bir yöntem daha etkili olabilir. Özellikle öğrencinin anadilyle birebir aynı ya da benzer olan atasözleri ve deyimler daha iyi akılda kalabilmektedir. Öğrenciler, bir konuşma yaparlarken ya da metin yazarlarken atasözlerini kullanmaları teşvik edilirse hem dil öğrenimi daha etkin olabilir hem de ortaya çıkan konuşmanın ya da metnin niteliği artmış olur. Yeni yayınlanmış bulunan Kazakça Sıklık Sözlüğüne göre Kazakçada en çok kullanılan 500 kelimenin öğretildiği bir yöntem faydalı olacaktır.

b. Tarihi Coğrafya Yöntemi

Dil öğretiminde yöntem ne olursa olsun amaçlar daha iyi tanımlanmalıdır. Uygulanan çoğu yöntemde tarihi coğrafya yönteminin eksik olduğu görülmektedir. Tarihî coğrafya olgularını içeren metin seçimleri, dil öğretimi için büyük bir önem taşır. Metin içindeki coğrafya adları, o adların nasıl değiştiğini, aslında mekânlar arası ve zamanlar arası iletişimi ile tarihi yansıtır. Öğrencilere zamanlar arası diyalog kurmalarını öğretebilmek için tarihi coğrafya yöntemleri kullanılmalıdır. Bugünkü jeopolitik sınırlar da dünya tarihi bağlamında anlatılabilir. Meselâ, Pakistan toponiminin “Penjap,” “Afganistan,” “Keşmir” kelimelerinin ilk harflerinden oluştuğunu bilmesi, öğrencinin her kelimeye daha dikkatli bakmasını ve görmesini sağlar. Uygulanmakta olan yöntemler açısından bütüncül bir tarihi coğrafya yöntemi, tarihî-dilbilimsel yöntem kullanılması önem taşır. Bugüne kadar bu yöntem kısmî olarak kullanılmaktaysa da gramer ders kitaplarında tarih olguları çoğunlukta yer almamakta, dilin gelişim süreci etimolojik tahlile dayanmadan, alfabe değişimleri ile reformlar dikkate alınmadan ve sebep-sonuç ilişkisi irdelenmeden ezbere dayalı verilerle sunulmaktadır. Çalışılan metinlerin kökeni, bugüne nasıl geldiği ve nüshaları araştırılmalıdır. Halen raflarda unutulmuş, donanımlı araştırmacıları bekleyen tarih, coğrafya, edebiyat, folklor metinleri eğitimin bir parçası haline getirilmeden dil öğretiminin eksik

Tarihî coğrafya olgularını içeren metin seçimleri, dil öğretimi için büyük bir önem taşır.

Farklı alanlarda örnek şahsiyetleri anlatan metinlerin dil öğretiminde yer alması da dil bilincini destekler.

kalacağı açıktır. Farklı alanlarda örnek şahsiyetleri anlatan metinlerin dil öğretiminde yer alması da dil bilincini destekler. Meselâ, Farabi, Mevlâna, Kurmangazi, Abay, Radlov, Thomsen, Margulan ve Adji gibi insanların hayatını anlatan metinlerin ve onların telif ettiği metinlerin ders kitaplarında yer alması, öğrenciye nasıl araştırma yapılması gerektiğini gösterebilir. Bu yöntem, öğrencilerde birbirine bağlı olan tarih, arkeoloji, antropoloji, halkbilim ve sosyoloji gibi farklı bilim alanlarına ilgiyi arttırır.

c. Dil Öğretiminde Dijital /Yeni Teknolojiler

Kazakça dil öğretiminin yapıldığı üniversitelerin pek çoğunda sınıflarda öğrencilerin ses kaydı dinleyebilecekleri ya da video seyrebilecekleri teknolojik olanaklar çok fazla değildir. Sinema filmleri izletme, şiir ya da müzik dinletme veya ülke tanıtım videoları izletme gibi etkinlikleri yapmak için genel ağa bağlı bilgisayarlar, ekranlar, ses sistemleri, projeksiyon makineleri gibi araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla fiziki ortam ve araçlar konusunda büyük üniversiteler haricinde bir altyapı sıkıntısı vardır. Konuşma ve telaffuz derslerinde yeni yöntemlerin öğretimde kullanılabilmesi için öğrencilerin sürekli olarak kalıp ifadeleri, kalıp sözleri, atasözü ve deyimleri içeren sesli materyallere maruz kalması gerekir. Sınıflarda bunların uygulanabileceği ortamların oluşturulması gerekmektedir.

Kazakça dil öğretiminin dijital teknolojileri ve sosyal medyayı, özellikle de mobil uygulamaları içine alan bir dijital ortamda yapılabilmesi gerekmektedir.

nıflarda bunların uygulanabileceği ortamların oluşturulması gerekmektedir.

Kazakça dil öğretiminin dijital teknolojileri ve sosyal medyayı, özellikle de mobil uygulamaları içine alan bir dijital ortamda yapılabilmesi gerekmektedir. Google ve Yandex gibi araçlar pratik çeviri ve sözlük ihtiyaçlarını önemli oranda karşılayabilmektedir. Asıl ihtiyaç duyulan, kolay ulaşılabilir, kolaydan zora kademelendirilmiş, görsellerle ve içeriğin oyunlarla eğlenceli ve ilgi çekici hale getirildiği, çeşitli seviyelerde paket programlardır. Kazakça öğretmeyi amaçlayan bir 20 saatlik bir Youtube serisi de yapılabilir. Kültürel boyutu işleyen,

milli kodları öne çıkaran Kazak ve Türk toplumlarını birbirine tanıtan içeriklere sahip profesyonel bir yapıyı gerçekleştirilebilir. Bu programlarda kelimeleri tek başına değil de kavram alanı içinde öğreten uygulamalara yer verilebilir. Örneğin “su” sözcüğü, “bardak,” “suyu dökmek”, “su içmek”, “suya düşmek” gibi kalıplarla sözcüğün kullanımı da örneklendirilerek öğretilmelidir.

Günümüzde dijital kaynakların fazlalığı nedeniyle kaynak ve materyal temelli değil, yöntem temelli öğretim ve sınav sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, birinci sınıfta dahi öğrencilere sadece dil öğrenme seviyeleri üzerinden değil, yapacakları araştırmalar üzerinden de değerlendirme yapılabilir. Ders notlarının belirli bir bölümü, milli kültürel kodları, önemli kişileri öğrenmelerini sağlayacak öğrenci araştırmalarına ayrılabilir. Kazak öğrencilere Türkiye’yle, Türk öğrencilere Kazakistan’la ilgili araştırma konuları verilebilir. Çok kültürlü sınıflarda her öğrenci kendi anadilinde metinleri telaffuzlarına dikkat ederek okuyup diğerlerine öğretebilir, öğrenciler birbirlerini düzeltebilir. Örneğin Kazak öğrencinin tahtaya Türkiye Türkçesinde yazdığı metni Türkiye Türkü olan bir öğrenci düzeltebilir, tersini Kazak öğrenci Türk öğrenci için yapabilir.

Dil öğretiminde farklı alfabelerde el yazısı yazmak ve okuyabilmeyi öğretmek de dil araştırmalarında tarihsel devamlılığın sağlanabilmesi için önemlidir. Öğrencilerin el yazısı ile yazabilmeleri ve el yazmalarını okuyabilmeleri için gerekli sürenin ayrılması gerekir. Öğrencilere el yazısını öğretmek için Kazak öğrencilerinden yardım alınabilir. Anadili Kazakça olan öğrenciler derse davet edilip Kazakça konuşma ya da bir sunum yapmaları rica edilerek öğrencilerin konuşma ve dinleme becerileri desteklenebilir.

Günümüzde dijital kaynakların fazlalığı nedeniyle kaynak ve materyal temelli değil, yöntem temelli öğretim ve sınav sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

ÖNERİLER

a. Dil Öğretim Yöntemlerine İlişkin Öneriler

- Dil bilgisi ve kelime listelerine dayanan geleneksel dil öğrenme yöntemleri, teknoloji yardımıyla modern yöntemlerle değiştirilmelidir. Türk ve Kazak dili benzer yapıları paylaştığından, dil bilgisine dayalı olmayan, deyimler ve atasözleri ile şiir öğretmeye dayanan bir metodoloji öğrencilerin ilgisini arttıracaktır.
- Öğrencilerin Kazakça bilgisini ve ilgisini artırmak için, önemli Kazak edebî metinlerinin ve yazarlarının çevirilerini yapmak yararlı olacaktır.
- Dil öğreniminde fonetik yöntemler önemlidir, öğrenciler günlük ifadeleri öğrenmek için TV şovlarına ve filmlerine maruz kalmalıdır. Öğrenciler daha çok Kazak TV dizileri ve şovları, sanatçıları ve yazarları ile tanıştırılmalıdır.
- Eğlenceli sınıf aktiviteleri dil öğreniminde en iyi yöntemlerden biridir. Öğrencilerin Kara Jorga (Kazak Halk Dansları) performansı, Kazak millî marşı veya şarkı söyleme, sessiz sinema oyunu, kendini tanıtmaya (şehriniz, geleneksel yemeklerini, üniversiteniz vb.) gibi içeriklerle daha zevkli ve kolay öğrendikleri bilinmektedir.
- Öğrencilerin dikkatini ve enerjisini korumak için, önemli konuları 15-20 dakika ile sınırlamak yararlı olacaktır. Dersin geri kalanı oyunlar, kısa sınavlar, sorular ve tartışmalar gibi etkinliklerle desteklenmelidir.
- Dilbilgisi kurallarının tek tek ve açık olarak verilmesi yerine metin içinde sezdirilerek öğretilebilir.

b. Ders Materyali Geliştirilmesine İlişkin Öneriler

- Kelime öğretiminde Kazakçada en çok kullanılan kelimelerin bulunduğu Kazakça sıklık sözlüğünden yararlanılabilir.
- Görsel ve işitsel olarak daha çağdaş ders materyalleri yaratmaya ihtiyaç vardır. Sınıf materyallerinin monoton hâle gelmesinden dolayı iyileştirme ve yeniliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Derslerde radyo programları ve diyaloglar, şarkılar ve bilmece içeren podcastler ve YouTube videoları öğrencilerin dikkatini çekecektir.
- TRT'nin Türkçe, Azerice ve Türkmenceyi içeren sesli sözlük projesi, diğer Türk dillerini de kapsayacak şekilde genişletilmelidir.
- Türkiye, kuruluşundan bu yana Kazakça öğretimi hakkında uzun süreli bilgi birikimine sahiptir. Kazakça dilinde önemli sayıda bölüm ve akademik tez bulunmaktadır. Bu çalışmaların Kazakça öğretimine kazandırılması gerekmektedir.

c. Dil Öğretiminde Kültür Aktarımına İlişkin Öneriler

- Dil öğretiminde, bir ulusal kimlik altyapısı oluşturmak önemlidir. Bu nedenle öğrenciler daha fazla kaynak arama beceri ve isteği ile donatılmalıdır. Sınıfta öğretmenler edebî metinlerle birlikte tarihsel metinleri de kullanmalıdır. Tarihsel metin, öğrencileri kültür ve dil hakkında daha fazla düşünmeye ve dile olan ilgilerini arttırmaya yönlendirecektir.
- Öğrenci, öğrenmek istediği dilin ülkesini ziyaret etmeli ve o ülkede pratik yapmak için yerli öğrencilerle birlikte yurtlarda kalmalıdır.

- Kazak öğrencileri veya başka Kazak katılımcıları kendi dilleri ve ülkeleri hakkında konuşmaya sınıfa davet etmek öğrenciler için ilginç bir deneyim olacaktır. Benzer şekilde sınıfta katılımcılarla çeşitli geleneksel etkinlikler düzenlenebilir.
- Dil, kültürü ve tarihi ile öğretilmelidir. Öğrencilere bu kültürün sosyal yapısını öğretmek, ulusal bayramları kutlamak, bu dil ile gelecekteki etkileşimleri için de yararlıdır.
- Değişim programında yatılı okullar ve yurtlar ile ev sahibi aile uygulaması ana dille bağı azaltacağından dil öğrenimi için yararlı olabilir.
- Millî ve kültür kodları sözlüğü, ortak tarih sözlüğü, ortak Türk eserleri sözlüğü, Türk lehçeleri çağrışım sözlüğü, atasözleri ve deyimler sözlüğü gibi sözlükler hazırlanmalıdır. Bu sözlüklerde bütün kültürel kodların muhakkak verilmesi gerekir. Kutadgu Bilig bu konuda oldukça önemli bir örnektir.
- Her doktora öğrencisi için Kazak bir ek danışman atanarak hem öğrenci hem de danışman birbirlerinin ülkesini ziyaret etmesi sağlanmalıdır.

d. Yeni Teknolojiler ve İyi Uygulama Örneklerine İlişkin Öneriler

- TÖMER, Yunus Emre Enstitüsü ve Ahmet Yesevi Üniversitesinin en iyi uygulamalarından ve dil öğretimi deneyimlerinden yararlanmak faydalı olacaktır.
- Kazakistan'da kullanılan Kazak Dili ve Edebiyatı ders kitapları ve yazarları, Kazakça öğretiminin yeni yöntemlerini ve anlayışını keşfetmek için yeni materyal üretme çalışmalarına dâhil edilebilir.
- Dilin konuşulduğu ülkeyi ziyaret etmek, öğrencilerin ilgisini ar-

tırmak ve öğrenme sürecini hızlandırmak için görsel ve işitsel materyallerin kullanımı, farklı zorluk seviyelerindeki sınıf içi egzersizlerin kullanılması, ekip alıştırmaları, geleneksel folk dansları ve müzikleri ile interaktif sınıf etkinliklerinin kullanımı dil öğretiminde fayda sağlayacaktır.

- TDK, EİTEE, YTB ve TÜRKSOY'un desteğiyle Kazakça öğretmek için 20 saatlik bir YouTube serisi hazırlanabilir. Öğrenciler kısa konuşma ve mini dizileri canlandırarak videolarla derse katılabilirler.
- Türkçe öğretme kitap ve programlarına benzer şekilde, Kazakça için görsel (karikatür) ve sesli (konuşma) programlar da olabilir. Bu projeler mobil uygulamalara dönüştürülebilir.
- Bir araştırma görevlisi, Türk dilleri için çevrimiçi bir sözlük oluşturmuştur. Bu sözlük geliştirilebilir, sesli hale getirilebilir. Öğrenciler dijital platformda projeler ve ödevler için teşvik edilmelidir.
- Sınıflarda çok fazla öğrenci mevcuttur. Kalabalık sınıflarda öğrencileri özellikle okuma, dinleme, konuşma gibi derslerde gruplara ayırmak hem öğrenciler hem de öğretmenler için avantaj sağlayabilir.
- Sınıf aktivitesi olarak kelime oyunu oynamak etkili olabilir. Bu oyunu oynarken sınıf iki takıma ayrılır ve her takıma uzun bir kelime verilir. Her takım belirli bir süre içinde bu kelimenin harflerinden yeni kelimeler oluştururlar. En çok kelime türeten takım, oyunu kazanır.

e. Akraba Dil Öğretimine İlişkin Öneriler

- Öğrencilerin başka bir akraba dili daha iyi anlamak ve öğrenmek için Türkçeyi iyi bilmeleri çok önemlidir.
- Akraba dil ve lehçe öğretimi arasındaki ayrım belirlenmelidir.

- Türkiye’de Kazakça okuyan Türk öğrenciler Kazakistan’dan gerekli destek ve fırsatları alamamaktadır.

f. Müfredata İlişkin Öneriler

- Bölüme gelen Kazak dili öğrencilerinin Kazakça veya Kazakistan hakkında herhangi bir ön bilgisi yoktur. Bu nedenle lise ders kitaplarında, Türk dünyası bilinci oluşturmak için Türk devletlerinin coğrafyasını, sembollerini ve kavramlarını tanıtmak için çaba gösterilmelidir. Ortaöğretimde 1-2 yıl Türk Dili ve Kültürü derslerinin verilmesi, daha sonra öğrenciler bu dilleri incelemek için yükseköğretime geçtiklerinde yararlı olacaktır.
- Avrupa Dil Portfolyosu’ndan ilhamla dil öğretiminde uygulamalar basitten zora doğru yapılmalı, öğrenciler kendi ilgilerini çeken bir konuda yazmaya ve konuşmaya teşvik edilmelidir.

LANGUAGE TEACHING AND
LEARNING WORKSHOP

DİL ÖĞRETİMİ VE
ÖĞRENİMİ ÇALIŞTAYI

